RNI Registration No: PUNPUN/2015/61118

SO KAHIYAT HAI SOORA (MONTHLY)
Volume 10 Issue 11
November 2024, S.A.S. Nagar (Mohali)

ਨਵੰਬਰ 2024
ਕੱਤਕ-ਮੱਘਰ
੫੫੬ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ
₹20

ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ

ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ 'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਲਈ ਚੰਦਾ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਬੈਂਕ ਜ਼ਰੀਏ ਵੀ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਬੈਂਕ ਅਕਾਊਂਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :

Name of Account:	SO KAHIYAT HAI SOORA
Name of Bank:	Bank of Baroda
Branch:	Sector 59, Mohali. (Punjab)
Account No:	36770200000150
Swift Code:	BARBINBBCHD
IFSC Code:	BARB0SECMOH

ਚੰਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਨਤੀ

'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਦੇ ਪਾਠਕ ਜਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ/ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮਾਂ ਮੌਕੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ/ ਸਾਡੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ/ ਬੈਂਕ ਖ਼ਾਤੇ ਵਿਚ ਚੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਂਕ ਅਕਾਊਂਟ 'ਚ ਜੇਕਰ ਆਪ ਚੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਭੇਜਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫ਼ੋਨ ਨੰਬਰ : 93577-23874 'ਤੇ ਫ਼ੋਨ ਕਰਕੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ ਜੀ।

'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਾਂ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਵਟਸਐਪ ਨੰਬਰ : +91-93577-23874 'ਤੇ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ।

See Online Edition :

www.akjmagazine.com

www.facebook.com/skhsoora

ਹੁਣ 'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਤੁਸੀਂ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵੈੱਬਸਾਈਟ www.akj.org 'ਤੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ।

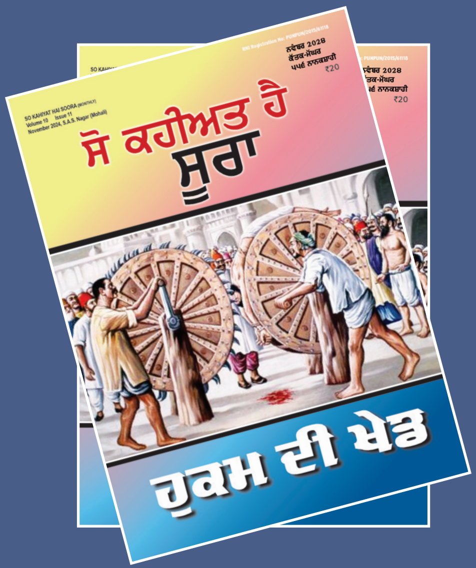

ਜੋ ਵਰਤਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣਾ, ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਬੁਝਣਾ ਬੜਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝ ਲਿਆ ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਉੱਕੀ ਹੀ ਮਿਟ ਗਈ। ਇਸ ਸੱਚੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥੨॥
(ਜਪੁਜੀ)

ਹਉਮੈ ਤਿਸੇ ਦੀ ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ਜੀਉ॥੫॥
(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ :੭੨)

"ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥੪॥੯॥" (ਵਡਹੰਸੁ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ :੫੬੦) ਵਾਲਾ ਗੁਰਵਾਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਉਮੈ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਦੋਨੋਂ ਇਕ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ਵਸ ਸਕਦੇ। ਜਿਥੇ ਨਾਉਂ ਹੈ ਉਥੇ ਹਉਮੈ ਵਸਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਹਉਮੈ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਸ ਸਕਦਾ। ਨਾਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਮਸਰ ਅਰਥ ਰਖਣ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਵ ਉਪਰ ਵਰਨਣ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਭਾਵ "ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥" ਜਿਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਬੁਝ ਗਈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਅਥਾਹ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬੁਝਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਿੱਝਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹਉਮੈ ਬੂਝੈ ਤਾ ਦਰੁ ਸੂਝੈ...॥੧॥(੭)
(ਸਲੋਕੁ ਮ. ੧, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ : ੪੬੬)

SO KAHIYAT HAI
SOORA
(Monthly)

RNI NO: PUNPUN/2015/61118

Volume 10 Issue 11

ਸਰਪ੍ਰਸਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ।

ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਪਾਦਕ

ਭਾਈ ਮਨਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ

ਐਡਵੋਕੇਟ ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

ਭਾਈ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ,
ਭਾਈ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,
ਭਾਈ ਹਰਮੋਹਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੋਹਾਲੀ,
ਭਾਈ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੈਨਕੂਵਰ।

ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ
ਮਕਾਨ ਨੰਬਰ : 532, ਫੇਜ਼-3ਬੀ1, ਐੱਸ. ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ, (ਮੋਹਾਲੀ)
ਪਿੰਨ : 160059
ਫ਼ੋਨ ਨੰਬਰ : 93177-53202
e-mail : akjmagzine@yahoo.com

Printed & published by Satinder Pal Singh on behalf of Satinder Pal Singh, Printed at Majestic Printing Press Bay Shop No.7, Near Chawla Nursing Home Phase 7, S.A.S. Nagar Mohali and published from H. No 532, Phase-3B1, S.A.S. Nagar, Mohali.
EDITOR: TALWINDER SINGH BUTTAR

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਬਾਕੀ ਹੈ ਇਨਸਾਫ਼ ਦਾ ਸਵਾਲ

ਨਵੰਬਰ ੧੯੮੪ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ੪੦ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। ਪੀੜ੍ਹਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੀ ਚੀਸ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸਗੋਂ ਫਿੱਸੇ ਫੋੜੇ ਵਾਂਗ ਇਹ ਨਾਸੂਰ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ੯੦ ਫ਼ੀਸਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨਸਲਘਾਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੩੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੮੪ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ੬ ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਸਮੇਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ੧੮ ਸੂਬਿਆਂ ’ਚ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ੭ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕੱਲੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ੨੭੩੩ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਹੋਏ ਸਮੂਹਿਕ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਪੀੜਤ ਤੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ’ਚ ਰੁਲਦੇ-ਰੁਲਦੇ, ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਫ਼ੌਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੇ। ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਡਾ ਸਿਆਸੀ ਮੁੱਦਾ ਬਣਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਬੇ-ਆਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੰਚ ’ਤੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਭਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ’੮੪ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਇਕ ਆਗੂਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪੁੱਜ ਰਹੀ ਹੈ। ’੮੪ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਆਸੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਸਮਝਣਾ ਵੀ ‘ਤਮਾਮ ਦੋਸ਼ੀਆਂ’ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ’ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਪੁਸ਼ਤ-ਪਨਾਹੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਫ਼ਿਰਕੂ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਲੈ ਕੇ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੌਮ ਦੇ ਦਰਦ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੌੜੇ ਸਿਆਸੀ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ’ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਮੰਚ ’ਤੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਲੜਦੀਆਂ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਵੰਬਰ ’੮੪ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਜ਼ਾਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬੇਨਤੀ

ਹਥਲਾ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਤੁਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵੇਚਿਆ ਜਾਵੇ ਜੀ।

ਚੰਦਾ

ਭਾਰਤ : ਸਾਲਾਨਾ 200 ਰੁਪਏ, ਤਿੰਨ ਸਾਲ 500 ਰੁਪਏ, ਪੰਜ ਸਾਲ 800 ਰੁਪਏ, ਉਮਰ ਭਰ ਲਈ 2000 ਰੁਪਏ

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ : ਸਾਲਾਨਾ 2000 ਰੁਪਏ, ਉਮਰ ਭਰ ਲਈ 15,000 ਰੁਪਏ

ਚੰਦੇ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ’ਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੀ।

ਜਾ ਕਉ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਲਾਗੋ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ

ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ

ਅੰਕ : ੧੧ ਸਾਲ : ੧੦ ਨਵੰਬਰ ੨੦੨੪

ਕੱਤਕ-ਮੱਘਰ, ੫੫੬ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ

ਨਿਰੋਲ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ

'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਛਾਪਣ ਦੀ ਪੂਰਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਫ਼ਿਰ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਰਚਨਾ ਨਾਲ 'ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ' ਜਾਂ ਜਥੇ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇ।
ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਨਿਆਂਖੇਤਰ ਸਿਰਫ਼ ਅਜੀਤਗੜ੍ਹ (ਮੁਹਾਲੀ) ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ

* ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ 'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਲਈ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਮਤਿ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਰੂਹਾਨੀ/ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ।
* ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਜਾਂ ਫ਼ਿਰ ਟਾਈਪ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 10 ਤਰੀਖ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ ਜੀ।
* ਲੇਖ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅਤੇ ਹਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੋਧ ਕੇ ਭੇਜੋ ਜੀ।
* ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਠਕ ਜਨਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਲਾਭਦਾਇਕ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਸ਼ੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਾਹਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸੂਝਵਾਨ ਤੇ ਚੇਤੰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਸਵਾਗਤ ਕਰਾਂਗੇ।

> "ਚਿੱਟੇ ਦਾਹੜੇ ਵਾਲਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਇਕ ਅਦਿੱਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅੰਦਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਕ ਰੱਬੀ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿਚ- ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੋਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਸਿਖ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਾਮਰਤਖ ਰੂਪ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ।
>
> ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਆਨਮਤ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ	06
ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ	12
ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ	15
ਦੂਸਰੇ ਮੱਤਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸੂਬੇਦਾਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁੱਜੋਂ	17
ਗੁਰੂ-ਪੰਥ: ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਨਾਮ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ	19
ਗੁੱਗੇ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਤੇ ਬਿਬੇਕ ਦਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ	22
ਖੋਜ ਸਬਦ ਮੈ ਲੇਹ ਡਾ. ਸਰਬਜੋਤ ਕੌਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ	24

ਸਲੋਕ ॥
ਸਾਧਸੰਗਤਿਬਿਨੁਭ੍ਰਮਿਮੁਈਕਰਤੀਕਰਮਅਨੇਕ ॥
ਕੋਮਲਬੰਧਨਬਾਧੀਆਨਾਨਕਕਰਮਹਿਲੇਖ ॥੧ ॥
ਜੋਭਾਣੇਸੇਮੇਲਿਆਵਿਛੋੜੇਭੀਆਪਿ ॥
ਨਾਨਕਪ੍ਰਭਸਰਣਾਗਤੀਜਾਕਾਵਡਪਰਤਾਪੁ ॥੨ ॥
ਛੰਤੁ ॥
ਗ੍ਰੀਖਮਰੁਤਿਅਤਿਗਾਖੜੀਜੇਠਅਖਾੜੈਘਾਮਜੀਉ ॥
ਪ੍ਰੇਮਬਿਛੋਹੁਦੁਹਾਗਣੀਦ੍ਰਿਸਟਿਨਕਰੀਰਾਮਜੀਉ ॥
ਨਹਦ੍ਰਿਸਟਿਆਵੈਮਰਤਹਾਵੈਮਹਾਗਾਰਬਿਮੁਠੀਆ ॥
ਜਲਬਾਝੁਮਛੁਲੀਤੜਫੜਾਵੈਸੰਗਿਮਾਇਆਰੁਠੀਆ ॥
ਕਰਿਪਾਪਜੋਨੀਭੈਭੀਤਹੋਈਦੇਇਸਾਸਨਜਾਮਜੀਉ ॥
ਬਿਨਵੰਤਿਨਾਨਕਓਟਤੇਰੀਰਾਖੁਪੂਰਨਕਾਮਜੀਉ ॥੩ ॥
(ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਰੁਤੀ ॥ ਪੰਨਾ : ੯੨੮)

ਪ੍ਰਸੰਗ : ਜਿਵੇਂ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਲ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ੬ ਰੁੱਤਾਂ ਵਿਚ, ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਚੇਤ ਅਤੇ ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਸੁਹਾਵਨੀ ਬਸੰਤ ਰੁਤਿ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਰੁਤਿ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ "ਰੁਤੀ" ਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ "ਗ੍ਰੀਖਮਰੁਤਿ" ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਰੁਤਿ ਨੂੰ "ਅਤਿਗਾਖੜੀ" ਦੱਸ ਕੇ ਇਸ ਰੁਤਿ ਵਿਚ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਅਤਿ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹਜ਼ੂਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਵੀ ਜੀਵ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਗਰਮੀ ਦਾ ਦੁਖ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ੨ ਮਹੀਨੇ ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁਤਿ ਵਾਲੇ ਹਨ; ਸੋ ਆਓ ਆਪਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਦਾ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਪ੍ਰਥਾਏ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰੀਏ।

ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ

ਸਲੋਕ: ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਮਾਇਆ ਦੇ) ਭ੍ਰਮ ਵਿਚ ਮਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, (ਭਾਂਵੇ ਕਿ) ਉਹ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਕਰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ "ਨਾਨਕ" ਮੋਹਰ ਛਾਪ ਲਾ ਕੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ ਕਾਰਨ, ਮੋਹ ਦੇ ਕੋਮਲ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਬਝੀ ਹੋਈ ਹੈ।੧।

ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਨੇ ਮੇਲ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਤੋਂ) ਵਿਛੋੜਦਾ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ "ਨਾਨਕ" ਮੋਹਰ ਛਾਪ ਲਾ ਕੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ, (ਤਾਂ ਤੇ) ਮੈਂ ਸਦਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣਾਗਤੀ ਰਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਵਡਾ ਪਰਤਾਪ ਹੈ।੨।

ਛੰਤ: ਗਰਮੀ (ਗ੍ਰੀਖਮ) ਦੀ ਰੁਤਿ ਬਹੁਤ ਸਖਤ (ਅਤਿਗਾਖੜੀ) ਹੈ ਜੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਰੁਤਿ ਦੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ) ਜੇਠ ਅਤੇ ਹਾੜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗਰਮੀ (ਘਾਮ) ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਦੋਹਾਗਣੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ (ਉਸ ਦੇ ਮਾੜੇ ਆਚਰਣ ਕਰਕੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸ ਵਲ ਨਿਗਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। (ਉਸ ਉਤੇ ਪਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹਾਵੇ (ਹਾਹੁਕੇ) ਵਿਚ ਮਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ, (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਠਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਤੜਫਦੀ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਮਾਇਆ ਸੰਗਿ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਰੁੱਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁਮਦਿ ਹੈ)। ਪਾਪ ਕਰਨ ਕਰਕੇ, ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੋਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਮ ਇਸ ਨੂੰ ਡੰਡ (ਸਾਸਨ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭੈਭੀਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ "ਨਾਨਕ" ਮੋਹਰ ਛਾਪ ਲਾ ਕੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਹੇ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਕਾਮ ਜੀਓ) ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਓਟ (ਸ਼ਰਣ) ਵਿਚ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਰੱਖ ਲੈ (ਭਾਵ ਬਚਾ ਲੈ)।

ਆਨਮਤ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ

ਹਰਿ ਭਗਤ ਨਿਜ ਨਿਹਕੇਵਲਾ ਰਿਦ ਕਰਮਣਾ ਬਚਸਾ ॥
ਜੋਗੇਨ ਕਿੰ ਜਗੇਨ ਕਿੰ ਦਾਨੇਨ ਕਿੰ ਤਪਸਾ ॥੪॥
ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦੇਤਿ ਜਪਿ ਨਰ ਸਕਲ ਸਿਧਿ ਪਦੰ ॥
ਜੈਦੇਵ ਆਇਉ ਤਸ ਸਫੁਟੰ ਭਵ ਭੂਤ ਸਰਬ ਗਤੰ ॥੫॥੧॥
(ਗੂਜਰੀ ਸ੍ਰੀ ਜੈਦੇਵ ਜੀਉ ਕਾ ਪਦਾ ਘਰੁ ੪, ਪੰਨਾ: ੫੨੬)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੈਦੇਵ ਭਗਤ ਦੇ ਮੁਖ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯੱਗ, ਦਾਨ ਤੇ ਤਪ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ ? ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਹਕੇਵਲ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਫਲਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਭਗਤੀ ਧੁਨੀ ਉਚਾਰੀ ਤੇ ਹੀ ਨਰ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਸਗਲ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਨਰ ਸਭ ਪਾਖੰਡ ਭੇਖ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸਰਣਾਗਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਜੋਗ ਸੰਨਿਆਸ, ਜਪ ਤਪ ਪੂਜਾ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਆਨਮਤੀ ਕਰਮ ਭੇਖ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਹੀ ਧਰਮ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਧਾਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਗਤੀ (ਕਲਿਆਣ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਉੱਕੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਭੇਖ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਨਾ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ।

ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਨਾਹਿ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ ਤੇ ਬਿਗੜਰੂਪ ਬੇਰਕਟੀ ॥
ਜਿਉ ਨਿਗੁਰਾ ਬਹੁ ਬਾਤਾ ਜਾਣੈ ਓਹੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਹੈ ਭ੍ਰਸਟੀ ॥੧॥ (॥੨॥੬॥ ਛਕਾ ੧)
(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਃ ੪, ਪੰਨਾ: ੫੨੮)

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਇਹ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਸਿਧ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣਸ ਨਿਗੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਕਥਿਆ ਕੀਤਾ ਕਰਾਇਆ ਸਭ ਕੁਛ ਨਿਸਫਲ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਣ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਹ ਮਨਮੁਖ ਪਾਖੰਡੀ ਭੇਖਧਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਰਗਾਹ ਅੰਦਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਕਰਮੀ ਹੀ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸਵਾਮੀ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਬਣਾਉ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ, ਬਿਗੜ ਰੂਪ ਅਤੇ ਕੋਹੜੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਕਿਛੁ ਉਪਜਿ ਨ ਆਇਓ ਨਹ ਉਪਜੀ ਨਿਰਮਲ ਕਰਣੀ ॥
ਛਾਡਿ ਸਿਆਨਪ ਸੰਜਮ ਨਾਨਕ ਲਾਗੋ ਗੁਰ ਕੀ ਚਰਣੀ ॥੨॥੯॥
(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਃ ੫, ਪੰਨਾ: ੫੩੦)

ਇਸ ਇਕੱਲੀ ਦੋ-ਤੁਕੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ, ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੇ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮ ਕਰਨ, ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ। ਤਾਂ ਤੇ ਸੰਜਮ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛੋੜ ਕੇ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗਣਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ (ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੰਜਮੀ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛਡ ਕੇ)।

ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਪੇਖਉ ਦਰਸੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥
ਸੁੰਦਰ ਧਿਆਨੁ ਧਾਰੁ ਦਿਨੁ ਰੈਨੀ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥
ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਅਵਿਲੋਕੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥
ਦੀਨਾਨਾਥ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਪੂਰਨ ਭਵਜਲ ਉਧਰਨਹਾਰਾ ॥੧॥ (॥੨॥੨੦॥)
(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਃ ੫, ਪੰਨਾ: ੫੩੨)

ਆਨਮਤੀ ਪੁਸਤਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਭ ਠੋਕ ਕੇ ਵੇਖ ਲਏ ਹਨ ਤੇ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਤੱਤ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਠੋਕ ਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਮੁਸ਼ਕ ਮਾਤਰ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ਦੀਨਾ-ਨਾਥ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਰੀਪੂਰਨ ਦੇਖ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਹੀ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਕਰਤ ਫਿਰੇ ਬਨ ਭੇਖ ਮੋਹਨ ਰਹਤ ਨਿਰਾਰ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥
ਕਥਨ ਸੁਨਾਵਨ ਗੀਤ ਨੀਕੇ ਗਾਵਨ ਮਨ ਮਹਿ ਧਰਤੇ ਗਾਰ ॥੧॥
ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਬਹੁ ਚਤੁਰ ਸਿਆਨੇ ਬਿਦਿਆ ਰਸਨਾ ਚਾਰ ॥੨॥
ਮਾਨ ਮੋਹ ਮੇਰ ਤੇਰ ਬਿਬਰਜਿਤ ਏਹੁ ਮਾਰਗੁ ਖੰਡੇਧਾਰ ॥੩॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਨਿ ਭਵਜਲੁ ਤਰੀਅਲੇ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਸੰਗਾਰ ॥੪॥੧॥੩੧॥
(ਰਾਗੁ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਃ ੫ ਘਰੁ ੪, ਪੰਨਾ: ੫੩੪)

ਕਈ ਲੋਗ ਭੇਖ ਬਣਾ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਖੇ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਮੋਹਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਜਿਹੇ ਭੇਖੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਰਾਡੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨਮੋਹਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਮੂੰਹੋਂ ਫੋਕਟ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਹਿਣੇ ਤੇ ਸੁਣਾਉਣੇ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਗੀਤ ਸਵਾਰ ਸਵਾਰ ਗਾਉਣੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਗੰਦ ਹੀ ਖਿਲਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਚ-ਪਿਚੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਬਨਾਵਟੀ ਭੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨ ਅੰਦਰ ਮੰਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਹੀ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੱਤ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਰ ਨਿਰੰਜਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ

ਬਹੁਤ ਚਤਰ ਸਿਆਣੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਸਨਾ ਕਰਕੇ ਬਿਦਿਆਚਾਰੀ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਭੇਖ ਕਦੇ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਮਾਨ ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਛਡਣੇ (ਤਿਆਗ ਦੇਣੇ) ਇਹ ਰਸਤਾ ਖੰਡੇਧਾਰ ਮਾਰਗ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਭਵਜਲ ਤੋਂ ਤਰਨਾ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਕਹ ਪੇਖਾਰਉ ਹਉ ਕਰਿ ਚਤੁਰਾਈ ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮੇ ਕਹਨ ਕਹਾਤਿ ॥੧॥
ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਸਿਧ ਅਰੁ ਸਾਧਿਕ ॥
ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵ ਬ੍ਰਹਮ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ॥
ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਉਚਰਤ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ॥੨॥੨॥੩੫॥
(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ: ੫੩੫)

ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਦੋ-ਪੰਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੇ ਆਨਮਤ ਭੇਖਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸਿਖਸ਼ਾ ਕਰਕੇ, ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮਖ਼ਮੂਰ ਹੋਇਆਂ ਬਿਸਮਾਦ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਕਹਿਨ ਕਥਨ ਜੋਗੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਆਪਣੀ ਮਨਮੁਖਤਾ ਭਰੀ ਚਤਰਾਈ ਕਰਕੇ ਜੋ ਆਨਮਤੀ ਭੇਖੀ ਲੋਕ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਿਰੇ ਪਾਖੰਡੀ ਭੇਖਧਾਰੀ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਗਣ ਗੰਧਰਬ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਗਵੱਈਏ) ਅਤੇ ਸਿਧ ਸਾਧਕ, ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਰਖਣ ਤੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ ਜਨ, ਸਭ ਝਖ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੱਤ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਉਰੇ ਉਰੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਰ ਨਰ ਦੇਵਤੇ (ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇਸ਼ਠੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤੇ ਭੀ, ਜੋ ਦਿਨ ਅਰ ਰਾਤ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਗਮ ਠਾਕਰ ਦੀ ਅਗਾਧ-ਗਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ।

ਕਲੀ ਅੰਦਰਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਅਉਤਾਰੁ ॥ ਪੁਤੁ ਜਿਨੂਰਾ ਧੀਅ ਜਿੰਨੂਰੀ ਜੋਰੂ ਜਿੰਨਾ ਦਾ ਸਿਕਦਾਰੁ ॥੧॥
(ਸਲੋਕ ਮ: ੧, ਅੰਗ: ੫੫੬)
ਹਿੰਦੂ ਮੂਲੇ ਭੂਲੇ ਅਖੁਟੀ ਜਾਂਹੀ॥ ਨਾਰਦਿ ਕਹਿਆ ਸਿ ਪੂਜ ਕਰਾਂਹੀ॥
ਅੰਧੇ ਗੁੰਗੇ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰੁ॥ ਪਾਥਰੁ ਲੇ ਪੂਜਹਿ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ॥
ਓਹਿ ਜਾ ਆਪਿ ਡੁਬੇ ਤੁਮ ਕਹਾ ਤਰਣਹਾਰੁ ॥੨॥
(ਮ: ੧, ਬਿਹਾਗੜੇ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ: ੫੫੬)

ਕਲਜੁਗ ਅੰਦਰ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਬਹੁਤੇ ਜਿੰਨ (ਭੂਤਨੇ) ਲੋਗ ਹੀ ਜਨਮੇ ਹਨ। ਕਲਜੁਗ ਅੰਦਰ ਜਣਨਹਾਰੀ ਜਣਨੀ ਜੋ ਪੁਤਰ ਜਣਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਛੋਟਾ ਜਿੰਨ ਭੂਤਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਧੀ ਜੋ ਜਣਦੀ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਭੂਤਨੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਣਨਹਾਰੀ ਜੋਰੂ (ਜਣਨੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ) ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਹੀ ਭੂਤਨੀਆਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ ਭੁੱਲੇ ਖੋਟੇ ਰਸਤੇ (ਕੁਰਾਹੇ) ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਵਲੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਐਸੇ ਘੁੱਥੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਸੁਧ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਇਕ ਅੱਖਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ, ਨਿਰੇ ਹੀ ਗੁੰਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਿਮਰ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬੜੇ ਹੀ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਗਵਾਰ ਹਨ, ਅੰਨ੍ਹੇ-ਵਾਹ ਨਾਰਦ ਦੇ ਮਗਰ ਹੀ ਲਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਛ ਨਾਰਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਦੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਉਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਮੂਰਖ ਗਵਾਰ ਹਨ ਕਿ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੱਥਰ ਆਪ ਹੀ ਡੁੱਬਣਹਾਰਾ ਹੈ, ਪੂਜਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਣਹਾਰਾ ਕਦੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਸੋ ਪਾਏ ਜਿਸ ਨੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ॥
ਤਿਸੁ ਜੋਗੀ ਕੀ ਨਗਰੀ ਸਭੁ ਕੋ ਵਸੈ ਭੇਖੀ ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਜੋਗੀ ਜਿਸੁ ਘਟਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ॥੨॥
(ਮ: ੩, ਬਿਹਾਗੜੇ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ: ੫੫੬)

ਅਸਲ ਸੱਚਾ ਜੋਗੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਸੱਚੀ ਗੁਰਮਤਿ ਜੁਗਤੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਜੋਗ ਪਦ ਨੂੰ ਸੋਈ ਜਨ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ-ਦੀਖਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਗੀ ਦੀ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਨਗਰੀ ਵਿਖੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਜੋਗਪਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ)। ਭੇਖਾਂ ਕਰਕੇ ਭੇਖੀ ਜੋਗੀ ਬਣਿਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਐਸਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚੂੜਾ ਭੰਨੁ ਪਲੰਘ ਸਿਉ ਮੁੰਧੇ ਸਣੁ ਬਾਹੀ ਸਣੁ ਬਾਹਾ॥
ਏਤੇ ਵੇਸ ਕਰੇਦੀਏ ਮੁੰਧੇ ਸਹੁ ਰਾਤੋ ਅਵਰਾਹਾ॥
ਨਾ ਮਨੀਆਰੁ ਨ ਚੂੜੀਆ ਨਾ ਸੇ ਵੰਗੁੜੀਆਹਾ॥
ਜੋ ਸਹ ਕੰਠਿ ਨ ਲਗੀਆ ਜਲਨੁ ਸਿ ਬਾਹੜੀਆਹਾ॥ ॥੧॥੩॥
(ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੧ ਘਰੁ ੨, ਪੰਨਾ: ੫੫੭-੫੮)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਵਾਕ-ਤੁਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਫ਼ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੂੜਾ, ਚੂੜੀਆਂ, ਵੰਗਾਂ ਆਦਿਕ ਦੇ ਜੋ ਆਨਮੱਤੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਨਾ ਮਹਾਂ

ਕਈ ਲੋਗ ਭੇਖ ਬਣਾ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਖੇ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਮੋਹਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਜਿਹੇ ਭੇਖੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਰਾਡੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨਮੋਹਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਮੂੰਹੋਂ ਫੋਕਟ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਹਿਣੇ ਤੇ ਸੁਣਾਉਣੇ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਗੀਤ ਸਵਾਰ ਸਵਾਰ ਗਾਉਣੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਗੰਦ ਹੀ ਖਿਲਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਚ-ਪਿਚੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਬਨਾਵਟੀ ਭੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨ ਅੰਦਰ ਮੰਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਹੀ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੱਤ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਰ ਨਿਰੰਜਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚਤਰ ਸਿਆਣੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਸਨਾ ਕਰਕੇ ਬਿਦਿਆਚਾਰੀ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਭੇਖ ਕਦੇ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਮਾਨ ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਛਡਣੇ (ਤਿਆਗ ਦੇਣੇ) ਇਹ ਰਸਤਾ ਖੰਡੇਧਾਰ ਮਾਰਗ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨਮਤਿ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਾ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਛੇਦਕ ਗਹਿਣੇ (ਨੱਕ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਛੇਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਹਿਣੇ) ਪਹਿਰਨੇ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ (ਉਲਟ) ਹਨ, ਬਲਕਿ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਿੰਗਾਰ-ਰਸੀ ਅਣਛੇਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨਣਾ ਭੀ ਮਹਾਂ ਮਨਮਤਿ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਇਹ ਕੂੜਾਵੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਖੰਡੇ ਗਏ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀਏ! ਤੂੰ ਚੂੜਾ ਭੰਨ ਘੱਤ ਸਣੇ ਪਲੰਘ ਦੇ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਤੂੰ ਪੈਂਦੀ ਹੈਂ, ਸਣੇ ਆਪਣੀ ਬਾਹਾਂ ਦੇ, ਸਣੇ ਪਲੰਘ ਦੀਆਂ ਬਾਹੀਆਂ ਦੇ, ਆਪਣੇ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਚੂੜੇ ਨੂੰ ਭੰਨ ਸਿਟ। ਅਜਿਹੇ ਭੈੜੇ ਵੇਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸਤ੍ਰੀਏ! ਅਜਿਹੇ ਮਨਮੁਖੀ ਵੇਸ ਕੀਤਿਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਰੀਝਦਾ। ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਜਿਹਾ ਮਨਮਤੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਰੀਝਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸਤ੍ਰੀਏ, ਨਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਉਹ ਵੰਗਾਂ ਅਤੇ ਚੂੜੀਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਇਹ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਂ ਚੂੜੀਆਂ ਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਚੂੜੀਆਂ ਵੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਭਾਉ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੂੜਾਵੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਦੇ ਕੂੜਾਵੇ ਵੇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰਨ ਕਰਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਪਤੀ ਦੇ ਗਲ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕੀਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ-ਰਸੀ ਬਾਹਾਂ ਆਤਮ-ਰੰਗੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਿਬ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਚਿਮੜ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਨਿਕੰਮੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਹਾਂ, ਜੋ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੇਲ ਮੇਲ ਕੇਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਤੇ ਹੋਛੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਤੀਆਂ ਮੱਤੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਸੜ ਜਾਣ ਤਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ।

ਮਾਠਿ ਗੁੰਦਾਈ ਪਟੀਆ ਭਰੀਐ ਮਾਗ ਸੰਧੂਰੇ ॥
ਅਗੈ ਗਈ ਨ ਮੰਨੀਆ ਮਰਉ ਵਿਸੂਰਿ ਵਿਸੂਰੇ ॥ ॥੧ ॥੩ ॥
(ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੧ ਘਰੁ ੨, ਪੰਨਾ: ੫੫੮)

ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਦੋ-ਤੁਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਨਮਤ ਪਾਖੰਡੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨੇ ਉੱਕੇ ਹੀ ਬਿਬਰਜਤ ਹਨ, ਜੈਸੇ ਕਿ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਜਕੜ ਜਕੜ ਕੇ ਮੀਂਡੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ (ਗੁੰਦਣੀਆਂ) ਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਕਢਣੀਆਂ ਆਦਿ ਹਨ, ਜੋ ਮਹਾਂ ਮਨਮਤਿ ਹਨ। ਮਾਂਗਾਂ ਸੰਵਾਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਧੂਰ ਆਦਿਕ ਮੁਸ਼ਕ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਇਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਭ ਲੋਕ-ਦਿਖਾਵਾ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਏਥੇ ਦੇ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਣੇ। ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਫੋਕੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਝੂਠੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਰਗਾਹੇ ਮੰਨੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਮਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਝੂਰ ਝੂਰ ਕੇ, ਵਸੂਰ ਕੇ ਮਰਨਗੀਆਂ ਤੇ ਪਈਆਂ ਪਛੋਤਾਵਣਗੀਆਂ।

ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਘੁੱਥੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੇ ਇਹ ਬਨਾਵਟੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧਦੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਦੋ ਗੁੱਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਫਿਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੰਗੇ ਝਾਟੇ ਵਿਚ ਸੰਧੂਰ ਦੇ ਥਾਂ ਉਡ ਕੇ ਖੇਹ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਚਮਕਾਏ ਲਗੇ ਹੋਏ ਤੇਲ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਹੋਰ ਚਿਮੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੀਝਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉੱਕਾ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਬੇਸਵਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕੇ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਕੁਆਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਭੈੜੇ ਭੈੜੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਰੰਚਕ ਭਰ ਭੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੇਸਵਾਵਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਦੁਪੱਟਾ ਰਖਦੀਆਂ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਸ਼ਰਮਾਂ ਨੇ ਦੁਪੱਟੇ ਭੀ ਲਾਹ ਛਡੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਆਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਲੱਜਾ-ਹੀਣ ਮਾਪੇ ਸਗੋਂ ਅਜਿਹਾ ਲੱਜਾ-ਪੂਰਤ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਫ਼ਖ਼ਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਆਨਮਤ ਦੀ ਰੀਸੇ ਕੁਰੀਸੇ ਸਾਡੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਭੀ ਬੇਸਵਾ ਵਾਲੇ ਭੈੜੇ ਰਿਵਾਜ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਖ ਸਦਾਵਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪੇ ਭੀ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਘੁੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿਧਾ ਕੇ ਆਸਣ ਜੇ ਸਿਖੈ ਇੰਦ੍ਰੀ ਵਸਿ ਕਰਿ ਕਮਾਇ ॥
ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਨ ਜਾਇ ॥੨ ॥
ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਹੋਰੁ ਸੰਜਮੁ ਕੋ ਨਾਹੀ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਇ ॥ ॥੩ ॥ (॥੪ ॥੧ ॥)
(ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੩ ਘਰੁ ੧, ਪੰਨਾ: ੫੫੮)

ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਸਿਧਾਂ ਦੇ ਆਸਣ ਜਮਾਉਣੇ ਤੇ ਤਾੜੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਸਭ ਮਨਮਤੀ ਆਨਮਤ ਕਰਮ ਸਿਧ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਸਿਧਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਆਸਣ ਜਮਾਉਣੇ ਸਿਖ ਲਏ ਜਾਣ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰ ਕੇ ਮਨਮਤਿ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਸਿਧ ਲੋਕ ਫੋਕੀ ਤਾੜੀ ਲਾ ਕੇ ਚੁਪ ਗੜੁੱਪ ਆਸਣ ਜਮਾਈ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪੀ ਫੁਰਨੇ ਕੁਫੁਰਨੇ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੇ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਮਨ (ਵਸਗਤਿ) ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਮਨਮਤੀ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਬਿਧ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਇਸ ਮਨ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਢੰਗ ਨਹੀਂ, ਸਿਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਲਏ ਬਿਨਾਂ, ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੀ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ। ਸਾਫ਼ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਆਨਮਤ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ ਨਿਰਾ ਹੀ ਨਿਸਫਲ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮੈ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਪਰਗਾਸੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰਾ ॥
ਮਹਾਦੇਉ ਗਿਆਨੀ ਵਰਤੈ ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਤਾਮਸੁ ਬਹੁਤੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥੨ ॥
ਕਿਸਨੁ ਸਦਾ ਅਵਤਾਰੀ ਰੂਧਾ ਕਿਤੁ ਲਗਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨਿ ਰਤੇ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ ਚੂਕੈ ਮੋਹ ਗੁਬਾਰਾ ॥੩ ॥ (॥੫ ॥੫ ॥)
(ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ: ੫੫੯)

ਇਹ ਜੋ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਦੇਵਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨਮਤੀ ਲੋਕ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰ ਲੈਣ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ-ਮਈ ਕਸੌਟੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖਸ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਕਮਾਈਆਂ ਨਿਰੀਆਂ ਤੁਛ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਬੇਦ-ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ (ਰਚੀ), ਪਰ ਨਿਰਾ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ-ਮਈ-ਜਾਲ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੀ ਇਸ ਬੇਦ-ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਸਾਰਿਆ, ਅਤੇ ਓੜਕ ਖ਼ੁਦ ਭੀ ਇਸੀ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸ ਗਿਆ। ਦੂਜਾ ਦੇਵਤਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ ਮਹਾਂਦੇਉ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਗਿਆਨੀ

ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤਾਮਿਸ ਪਿੱਤਾ (ਕ੍ਰੋਧ) ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਉਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮਤੀ ਭੀ ਗੁਸੈਲੇ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਬਿਸ਼ਨ) ਨੂੰ ਸਦਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਲਈ ਚਸਕੇਵਾਂ ਤੇ ਰੁਝੇਵਾਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਹਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਔਝੜ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਕੀਹਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਕੇ ਤਰੇ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਵਰੋਸਾਏ ਗੁਰਮੁਖਿ (ਗਿਆਨੀ) ਲੋਗ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਇ ਇਸ ਜੁਗ ਅੰਦਰ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਗਿਆਨ-ਮਈ-ਮੋਹ ਗੁਬਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲਾਖ ਭਗਤ ਜਾ ਕਉ ਆਰਾਧਹਿ॥ ਲਾਖ ਤਪੀਸਰ ਤਪੁ ਹੀ ਸਾਧਹਿ॥

ਲਾਖ ਜੋਗੀਸਰ ਕਰਤੇ ਜੋਗਾ॥ ਲਾਖ ਭੋਗੀਸਰ ਭੋਗਹਿ ਭੋਗਾ॥੨॥

ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਜਾਣਹਿ ਥੋਰਾ॥ ਹੈ ਕੋਈ ਸਾਜਣੁ ਪਰਦਾ ਤੋਰਾ॥

ਕਰਉ ਜਤਨ ਜੇ ਹੋਇ ਮਿਹਰਵਾਨਾ॥ ਤਾ ਕਉ ਦੇਈ ਜੀਉ ਕੁਰਬਾਨਾ॥੩॥

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਸੰਤਨ ਪਹਿ ਆਇਆ॥ ਦੂਖ ਭ੍ਰਮੁ ਹਮਾਰਾ ਸਗਲ ਮਿਟਾਇਆ॥

ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਆ ਪ੍ਰਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭੂੰਚਾ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਊਚਾ॥੪॥੧॥

(ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੫ ਘਰੁ ੧, ਪੰਨਾ: ੫੬੨)

ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਵਾਲੀ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਨੌਧਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਭਾਵੇਂ ਆਪੋਂ ਬਣੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਭਗਤ ਰੱਬ ਨੂੰ ਆਰਾਧਦੇ ਫਿਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ-ਉਕਤ ਤਪਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਪ ਹੀ ਕਰਦੇ ਫਿਰਨ, ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੋਗੀਸ਼ਰ ਮਨ-ਉਕਤ ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾ ਦੁਆਰਾ ਜੋਗ ਕਮਾਉਂਦੇ ਫਿਰਨ, ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਭੋਗੀਸ਼ਰ ਮਨ-ਉਕਤ ਭੋਗ ਭੋਗਦੇ ਫਿਰਨ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਨੂੰ, ਘਟ ਘਟ ਵਸਣਹਾਰੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਥੋੜ੍ਹੋ ਹੈ, ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਕੋਈ ਐਸਾ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਵਰੋਸਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਜਨ ਜਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਭਰਮ ਭੀਤ ਵਾਲਾ ਪਰਦਾ ਵਿਚੋਂ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ।

ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਜਣ ਉਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੇਹਰਬਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਉਪਰੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਉੜਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਗਿਆਸੂ ਜਨ ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਭੌਂਦਾ ਫਿਰੇ, (ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ) ਜਦ ਉਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਆਇਗਾ, ਤਦ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਭਰਮ ਰੋਗ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ; ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਮਿਟ ਸਕਦੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਨ ਮਿਲਣ ਪਰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਗਿਆਸੂ ਅਭਿਆਸੀ ਜਨ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ-ਕਮਾਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਨਦਰਾਲੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਖ਼ੁਦ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਮਿਲਾਪ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਏਵਡ ਵੱਡਾ, ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਚੀਆਂ ਨਦਰਾਂ ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਮੁਖਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਕਰੈ ਵਿਰਲੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਇਆ॥

ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਤਿਨ੍ ਪਾਇਆ॥੮॥੨॥

(ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ: ੫੬੫)

ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਮੁਖੋਂ ਤਾਂ ਸਭ ਕੋਈ (ਆਪਣੇ ਮੁਖੋਂ) ਹਰੀ ਕਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਮਨਮਤੀ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਗੁਰਮਤਿ-ਜਾਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰੋਂ ਸੱਚੀ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬਸਾਇਆ ਹੈ, ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸ ਰਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਸ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੋਖ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਿਛੁ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਅਨੇਕ ਕਰਣੀ ਨਾਮ ਤੁਲਿ ਨ ਸਮਸਰੇ॥

ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਨਾਮੁ ਮਿਲਿਆ ਕਰਮੁ ਹੋਆ ਧੁਰਿ ਕਦੇ॥

ਸਭ ਉਪਾਈਅਨੁ ਆਪਿ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ॥੪॥੧॥

(ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੧ ਛੰਤ, ਪੰਨਾ: ੫੬੬)

ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਐਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਨਮਤਿ ਕਰਣੀਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ (ਤੁਲ, ਸਮਸਰ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਹੀਮ ਕਰੀਮ ਦੀ ਧੁਰ ਕਦੀਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਫ਼ਜ਼ਲ ਰੂਪੀ ਮੇਹਰ ਨਦਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਨਦਰ-ਪਾਤਰ-ਗੁਰੂ ਜਨਾਂ ਉਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮੇਹਰ ਬਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕੁ ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਨ ਹੋਇ ਸੰਜਮੁ ਜਾਮਿ ਨ ਏਕੁ ਪਛਾਣੀ॥

ਵਖਤੁ ਸੁਹਾਵਾ ਸਦਾ ਤੇਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ॥੩॥ (॥੮॥੨॥)

(ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ: ੫੬੬)

ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਓਂ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਮਿਲਣ ਕਰਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਦੋਂ ਤਾਈਂ ਮਨਮਤੀਆਂ ਅਨਮਤੀਆਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕੋਈ (ਇਕ) ਕਰਮ, ਧਰਮ, ਸੰਜਮ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉੱਕਾ ਹੀ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਉਹ ਵੇਲਾ ਵਖਤ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਹਾਵਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ, ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ-ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਡਿਤ ਜੋਤਕੀ ਸਭਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਕੂਕਦੇ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਕਰਹਿ ਪੁਕਾਰਾ ਰਾਮ॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਲਾਗੈ ਮਾਇਆ ਕੇ ਵਾਪਾਰਾ ਰਾਮ॥॥੩॥ (॥੪॥੫॥)

(ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ: ੫੭੦)

ਪੰਡਤ ਲੋਗ ਬਥੇਰੀ ਆਪਣੀ ਬੇਦ-ਬਿਦਿਆ ਘੋਟਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਲੋਗ ਆਪਣੇ ਜੋਤਿਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੂਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਕੂਕ ਪੁਕਾਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ), ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੀ ਮੈਲ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਾਪਾਰ ਲਈ ਸਾਰੀ ਝਾਖ ਝਖਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਵਿਉਪਾਰ ਲਾਂਭੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦੋ-ਪੰਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਕਮਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਮਨਮਤਿ ਕਮਾਈ ਹੈ, ਗੁਰਮਤਿ ਕਮਾਈ ਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਲੇਸ ਮਾਤਰ ਭੀ ਨਹੀਂ।▪▪

ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਮੁਨਿ ਜੋਗੀ ਸਾਸਤ੍ਰਗਿ ਕਹਾਵਤ ਸਭ ਕੀਨੇ ਬਸਿ ਅਪਨਹੀ ॥
ਤੀਨਿ ਦੇਵ ਅਰੁ ਕੋੜਿ ਤੇਤੀਸਾ ਤਿਨ ਕੀ ਹੈਰਤਿ ਕਛੁ ਨ ਰਹੀ ॥੧॥
ਬਲਵੰਤਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹੀ ਸਭ ਮਹੀ ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਸਿ ਕੋਊ ਮਰਮਾ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਲਹੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥
ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਜੀਤੇ ਸਭਿ ਥਾਨਾ ਸਗਲ ਭਵਨ ਲਪਟਹੀ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਤੇ ਭਾਗੀ ਹੋਇ ਚੇਰੀ ਚਰਨ ਗਹੀ ॥੨॥੫॥੧੪॥
(ਗੂਜਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ: ੪੯੮-੯੯)

ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੜੇ ਬੜੇ ਆਨਮਤੀ ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਜੋਗੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਪੜੀ ਮਾਇਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦੇਵਤੇ (ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼), ਹੋਰ ਤੇਤੀਸ ਕ੍ਰੋੜ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦੇਵਤੇ, ਸਭ ਮਾਇਆ ਅੱਗੇ ਹੈਰਾਨ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਾਇਆ ਨੇ ਜਕੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਕਰ ਲਏ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਬੜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਚਿੰਮੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ; ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵਸਗਤਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੇ ਸਭ ਥਾਂ ਜਿੱਤ ਲਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਸਰ ਕਰ ਲਏ, ਸਗਲੇ ਭਵਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਧ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰੇ ਨਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਚਰਨ ਝਸਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਮਨਮੁਖਾਂ ਮਨਮਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਛਲ-ਨਾਗਨੀ ਮਾਇਆ ਨੇ ਖ਼ੂਬ ਜਕੜ-ਜੱਫਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਅਰੁ ਰੁਦ੍ਰ ਲੋਕ ਆਈ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਤੇ ਧਾਇ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕਉ ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵੈ ਪਾਇ ॥੧॥
ਅਬ ਮੋਹਿ ਆਇ ਪਰਿਓ ਸਰਨਾਇ ॥
ਗੁਹਜ ਪਾਵਕੋ ਬਹੁਤੁ ਪ੍ਰਜਾਰੈ ਮੋਕਉ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਓ ਹੈ ਬਤਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ
ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਅਰੁ ਜਖ੍ ਕਿੰਨਰ ਨਰ ਰਹੀ ਕੰਠਿ ਉਰਝਾਇ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਅੰਗੁ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ ਕਰਤੈ ਜਾ ਕੈ ਕੋਟਿ ਐਸੀ ਦਾਸਾਇ ॥੨॥੧੨॥੨੧॥
(ਗੂਜਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ: ੫੦੦)

ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰੀ, ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਤੇ ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਬਪੁੜੀ ਮਾਇਆ ਜਦੋਂ ਗੁਰਪੁਰੀ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਉਤੇ ਧਾ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਇਹ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਜੋਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਬਥੇਰਾ ਪਾਏ ਪਖਾਰ ਪਖਾਰ ਕੇ ਬਿਸਮਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਜੋ ਭੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਗੁਰ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਆ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਸ ਬਪੁੜੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁੱਝੀ ਅਗਨੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਨਮਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਆਏ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਾਂ ਦਾ ਵਾਲ ਬਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਸਿਧਾਂ, ਸਾਧਕਾਂ, ਜਖਾਂ, ਕਿਨਰਾਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਗਲ ਚਿੰਮੜੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਚੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਸਿਖ ਉੱਤੇ ਕੁਛ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਅੱਗੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਾਇਆ ਵਰਗੀਆਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਦਾਸੀਆਂ ਪਈਆਂ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਏਕ ਨਗਰੀ ਪੰਚ ਚੋਰ ਬਸੀਅਲੇ ਬਰਜਤ ਚੋਰੀ ਧਾਵੈ ॥
ਤ੍ਰਿਹਦਸ ਮਾਲ ਰਖੈ ਜੋ ਨਾਨਕ ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਸੋ ਪਾਵੈ ॥੧॥
ਚੇਤਹੁ ਬਾਸੁਦੇਉ ਬਨਵਾਲੀ ॥
ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਜਪਮਾਲੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥
ਉਰਧ ਮੂਲ ਜਿਸੁ ਸਾਖ ਤਲਾਹਾ ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਜਿਤੁ ਲਾਗੇ ॥
ਸਹਜ ਭਾਇ ਜਾਇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਲਿਵ ਜਾਗੇ ॥੨॥
ਪਾਰਜਾਤੁ ਘਰਿ ਆਗਨਿ ਮੇਰੈ ਪੁਹਪ ਪਤ੍ਰ ਤਤੁ ਡਾਲਾ ॥
ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਜਨ ਸੰਭੂ ਛੋਡਹੁ ਬਹੁਤੁ ਜੰਜਾਲਾ ॥੩॥
ਸੁਣਿ ਸਿਖਵੰਤੇ ਨਾਨਕੁ ਬਿਨਵੈ ਛੋਡਹੁ ਮਾਇਆ ਜਾਲਾ ॥
ਮਨਿ ਬੀਚਾਰਿ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਪੁਨਰਪਿ ਜਨਮੁ ਨ ਕਾਲਾ ॥੪॥
ਸੋ ਗੁਰੂ ਸੋ ਸਿਖੁ ਕਥੀਅਲੇ ਸੋ ਵੈਦੁ ਜਿ ਜਾਣੈ ਰੋਗੀ ॥
ਤਿਸੁ ਕਾਰਣਿ ਕੰਮੁ ਨ ਧੰਧਾ ਨਾਹੀ ਧੰਧੈ ਗਿਰਹੀ ਜੋਗੀ ॥੫॥
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜੀਅਲੇ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਤਿਸ ਮਾਇਆ ॥
ਮਨਿ ਤਤੁ ਅਵਿਗਤੁ ਧਿਆਇਆ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਇਆ ॥੬॥
ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭ ਦਾਤਿ ਕਥੀਅਲੇ ਸੇਤ ਬਰਨ ਸਭਿ ਦੂਤਾ ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਕਮਲ ਮਧੁ ਤਾਸੁ ਰਸਾਦੰ ਜਾਗਤ ਨਾਹੀ ਸੂਤਾ ॥੭॥
ਮਹਾ ਗੰਭੀਰ ਪਤ੍ਰ ਪਾਤਾਲਾ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਜੁ ਆਇਆ ॥
ਉਪਦੇਸ ਗੁਰੂ ਮਮ ਪੁਨਹਿ ਨ ਗਰਭੰ ਬਿਖੁ ਤਜਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਇਆ ॥੮॥੧॥
(ਗੂਜਰੀ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮ: ੧ ਘਰੁ ੧, ਪੰਨਾ: ੫੦੩)

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਖੇ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਥਾਇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਭਾਵ ਦੀ, ਖ਼ਿਆਲ ਮਈ ਭੁਲ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲਾ ਸਹੀ ਖ਼ਿਆਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਵਾਲੇ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹਟਾ ਕੇ ਇਕੋ ਅਵਗਤ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ, ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਿਰੰਜਨ ਰੂਪ ਇਕੋ ਹਸਤੀ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਕਾਮ

ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਆਦਿਕ ਪੰਚ ਚੋਰ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਵਰਜਦਿਆਂ ਭੀ ਉਹ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਉਠ ਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਦਸੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ, ਤੇਰ੍ਹਾਂ (੧੩) ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਜਨ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਸੋਈ ਜਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੋਖ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਬ-ਨਿਵਾਸੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰਤਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰ ਦਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੀ ਜਪ-ਮਾਲਾ ਫੇਰ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰੂਪੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਬ੍ਰਿਛ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਰ ਨੂੰ ਉਰਧ ਮੂਲੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖ਼ਾਂ ਅਤੇ ਟਾਹਣੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਹਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੀ ਵੇਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:

ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਕਥਹਿ ਆਕਾਰੁ ॥ ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਕਹਹਿ ਵਖਿਆਨੁ ॥
ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਹਰਿ ਜਾਨੁ ॥੧॥
(॥੪॥੧੨॥)
(ਗਉੜੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ: ੧੫੪)

ਏਹਨਾਂ ਤਿਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਵਰੋਸਾਏ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੀ (ਤੁਰੀਆ) ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਾਗਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਮਨੋ-ਭਾਵਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਾਰਜਾਤੀ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਆਂਗਨ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵੇਹੜੇ ਵਿਚ (ਘਟ ਅੰਦਰ) ਹੀ ਉਗਵ ਖਲੋਤਾ ਹੈ, ਤੱਤ ਸਤਿਮਈ ਉਸ ਦੇ ਦਿਬ ਸਰੂਪੀ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਤੇ ਟਾਹਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਰਜਾਤੀ ਬ੍ਰਿਛ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੀ ਬ੍ਰਿਛ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਸਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਤੁਰੀਆ ਗੁਣੀ ਬ੍ਰਿਛ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਇਆ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਬਖੇੜਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਜੋ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਿਖਵੰਤੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਜਨ ਹਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਫੰਦੇ ਉੱਕੇ ਹੀ ਛਡ ਦਿਤੇ ਹਨ; ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ; ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਨਾ ਹੀ ਮਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਸੱਚਾ ਹਕੀਮ ਹੈ ਜੋ ਬੀਮਾਰ ਦੀ ਅਸਲੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝੇ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹੀ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਦੀਖਸ਼ਾ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸਿਖ ਹੈ ਜੋ ਰੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਸਮਝੇ, ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਰਹੇ। ਤਿਸ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਨੂੰ ਏਸ ਗੁਰੂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧੰਧਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਧੰਧ ਬੰਧ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਖ ਜਨ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਉਦਾਸ ਸੱਚਾ ਜੋਗੀ ਜਨ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਤੋਂ ਸੁਤੇ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਪੰਜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਛੁੜਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਬਿਆਪਦੀ ਹੈ। ਪੰਜੇ ਬੈਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਤਜ ਦਿਤਾ (ਛਡ ਦਿਤਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਉਹ ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਕਰਤਾਰ ਤੱਤ ਅਬਿਗਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ (ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਹੀ) ਇਹ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਧਿਆਨ ਸਭ ਦਾਤਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਤਿ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦਾਤਿ ਮਿਲੇ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਦੂਤ ਸਭ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਸੇਤ-ਵਰਨੀ ਸਫ਼ੇਦ ਮੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ, ਦੂਖ ਸਭ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ-ਕੰਵਲ ਸਦਾ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਕੰਵਲ ਸਦਾ ਹੀ ਜੋਤਿ ਭਰਿਆ ਹਰਿਆ (ਸਰਸਬਜ਼) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਹਰੇ ਭਰੇ ਸਦਾ ਜੋਤਿ-ਜਗੰਨੇ ਰਸਭਿੰਨੇ ਹਿਰਦੇ-ਕੰਵਲ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਨਾਮ ਦੇ ਰਸਿਕ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਜੁਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਗ੍ਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੌਂਦਾ। ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਕੰਵਲ ਰੂਪੀ ਬ੍ਰਿਛ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪਾਤਾਲ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਪ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਖਿਆ ਮਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਫੇਰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਕਾਹਨੂੰ ਜੂਨੀ ਪੈਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿਆਗ ਕਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਦੇ ਗਟਾਕ ਹੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾਤੇ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸੰਖ ਅਨੇਕ ਹਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਸ਼ੁਮਾਰ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਗਿਣੀਏ, ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਜੇਹੋ ਜਿਹੀ ਭੁੱਖ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇਹੋ ਜਿਹੀ ਦਾਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਮਰੱਥ ਸੱਚਾ ਦਾਤਾਰ ਦੇਵਣਹਾਰ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਆਧਾਰ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾਤਾਰ ਆਪਣੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਰੂਪੀ ਆਧਾਰ ਦੀ ਦਾਤਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰਸਿਖ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਦਾਤਿ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਦਾਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ ਤਿਸ ਦੇ ਭਾਦੇ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਭੰਡਾਰ ਭਗਤੀ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ-ਦੀਖਿਆ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਵਨ ਕਵਨ ਜਾਚਹਿ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤੇ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਨ ਪਰਹਿ ਸੁਮਾਰ ॥
ਜੈਸੀ ਭੂਖ ਹੋਇ ਅਭ ਅੰਤਰਿ ਤੂੰ ਸਮਰਥੁ ਸਚੁ ਦੇਵਣਹਾਰ ॥੧॥
ਐ ਜੀ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਸਚੁ ਅਧਾਰ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਰਹਹਿ ਲਿਵ ਲਾਗੇ ਏਕਾ ਏਕੀ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰ ॥
ਜਲੁ ਥਲੁ ਧਰਣਿ ਗਗਨੁ ਤਹ ਨਾਹੀ ਆਪੇ ਆਪੁ ਕੀਆ ਕਰਤਾਰ ॥੨॥
ਨਾ ਤਦਿ ਮਾਇਆ ਮਗਨੁ ਨ ਛਾਇਆ ਨਾ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ ॥
ਸਰਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਲੋਚਨ ਅਭ ਅੰਤਰਿ ਏਕਾ ਨਦਰਿ ਸੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰ ॥੩॥
ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨਿ ਤਿਨਿ ਕੀਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਅਕਾਰ ॥
ਸਰਬੇ ਜਾਚਿਕ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਅਪੁਨੈ ਬੀਚਾਰ ॥੪॥
ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਜਾਚਹਿ ਪ੍ਰਭ ਨਾਇਕ ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਭੰਡਾਰ ॥
ਊਂਧੈ ਭਾਂਡੈ ਕਛੁ ਨ ਸਮਾਵੈ ਸੀਧੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਰੈ ਨਿਹਾਰ ॥੫॥
ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਤਰਿ ਜਾਚਹਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਜਾਚਿ ਕਰਹਿ ਜੈਕਾਰ ॥
ਜੈਸੀ ਪਿਆਸ ਹੋਇ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਤੈਸੋ ਜਲੁ ਦੇਵਹਿ ਪਰਕਾਰ ॥੬॥
ਬਡੇ ਭਾਗ ਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਅਪੁਨਾ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਮੁਰਾਰ ॥
ਤਾ ਕਉ ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ ਜਮੁ ਜੋਹੈ ਬੂਝਹਿ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰ ॥੭॥
ਅਬ ਤਬ ਅਵਰੁ ਨ ਮਾਗਉ ਹਰਿ ਪਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੀਜੈ ਪਿਆਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਚਾਤ੍ਰਿਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲੁ ਮਾਗੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਜੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥੮॥੨॥
(ਗੂਜਰੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ: ੫੦੩-੦੪)

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾਤੇ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸੰਖ ਅਨੇਕ ਹਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਸ਼ੁਮਾਰ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਗਿਣੀਏ, ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਜੇਹੋ ਜਿਹੀ ਭੁੱਖ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇਹੋ ਜਿਹੀ ਦਾਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਮਰੱਥ ਸੱਚਾ ਦਾਤਾਰ ਦੇਵਨਹਾਰ ਹੈ।

ਸੱਚਾ ਆਧਾਰ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾਤਾਰ ਆਪਣੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਰੂਪੀ ਆਧਾਰ ਦੀ ਦਾਤਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰਸਿਖ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਦਾਤਿ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਦਾਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ ਤਿਸ ਦੇ ਭਾ ਦੇ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਭੰਡਾਰ ਭਗਤੀ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ-ਦੀਖਿਆ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰੀਪੂਰਨ ਅਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਜਲ ਥਲ ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਤੱਖ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਐਸੀ ਅਗਾਧ ਕਲਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਮਾਇਆ ਮਗਨਤਾ ਵਾਲੀ ਛੈ ਰੂਪੀ ਛਲਨੀ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਪੋਹੰਦੀ। ਤਿਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਐਸੀ ਅਪਾਰ ਜੋਤਿ-ਚਾਨਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸੂਰਜ ਦੀ ਜੋਤਿ ਮੱਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਹੀ ਤਿਹਾਂ ਲੋਕਾਂ, ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਸਭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼ ਦੇ ਅਕਾਰ ਭੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਚਾਕਰ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਨਦਰ-ਭਾਵਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਉਤੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵੀਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਤਾਰ ਕਰਤਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤੇ ਸਭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਹੀ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਵਿਖੇ ਟੋਟਾ ਘਾਟਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਭਾਂਡੇ ਅਗਿਆਨ-ਅੰਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਮੂਧੇ ਹੀ ਪਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਸਤ ਨਹੀਂ ਸਮਾ ਸਕਦੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਰਧ ਕਮਲ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬੂੰਦਾਂ ਤ੍ਰੇਲ ਵਾਂਗੂੰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਈ ਤਾਂ ਸਿਧ ਲੋਗ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾਤੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗ ਕੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾਤਾਰ ਦਾ ਜੈਕਾਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪਿਆਸ ਕਿਸੇ ਜਾਚਕ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪਿਆਸ ਨਿਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਜਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਗੁਰਦੀਖਿਆ, ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੀ ਦਾਤਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਪ ਜਪ ਕੇ ਉਹ ਗੁਰਦੇਵ ਮੁਰਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਰੂਪ ਵੀਚਾਰ ਅੰਤਰਗਤਿ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜਮਕਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋਹ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਸੱਚੀ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਕੋ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨੀ, ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾਤਾਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਮੰਗਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਇਹੋ ਸੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਪਪੀਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ ਰੂਪ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਜਾਚਣੀ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਰੂਪੀ ਜਸ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਚਕ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ।

ਸੁਰਿ ਨਰ ਵਿਰਤਿ ਪਖਿ ਕਰਮੀ ਨਾਚੇ ਮੁਨਿ ਜਨ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੀ ॥
ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਲਿਵਲਾਗੀ ਨਾਚੇ ਜਿਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਧਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥੪॥
ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਨਾਚੇ ਜਿਨ ਲਾਗੀ ਹਰਿ ਲਿਵ ਤੁਮਾਰੀ ॥
ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭੇ ਹੀ ਨਾਚੇ ਨਾਚਹਿ ਖਾਣੀ ਚਾਰੀ ॥੫॥
ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਸੇਈ ਨਾਚਹਿ ਜਿਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥
ਸੇ ਭਗਤ ਸੇ ਤਤੁ ਗਿਆਨੀ ਜਿਨ ਕਉ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਏ ॥੬॥ (॥੧੦॥੧॥੬॥)
(ਗੂਜਰੀ ਮ: ੩ ਘਰੁ ੧, ਪੰਨਾ: ੫੦੬)

ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਗੁਰਵਾਕ ਅੰਦਰ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰਾਸਾਂ ਪਾ ਕੇ ਨੱਚਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਰਾਸਾਂ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਾਂਗ ਬਣਾ ਕੇ ਨੱਚਣਾ ਟੱਪਣਾ ਇਹ ਸਭ ਕੰਮ ਮਾਇਆ

ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਦਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿਰਤਕਾਰੀ, ਨੱਚਣਾ ਟੱਪਣਾ ਸਭ ਖੰਡਨ ਹੈ। ਜੋ ਜੋ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁਖ (ਸੁਰ, ਨਰ) ਹਨ, ਉਹ ਉਪਜੀਵਕਾ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਘੁੱਥੇ ਹੋਏ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਬਣ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਾਚ-ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮੁਨੀ ਜਨ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮਨੋਂ ਉਪਜੇ ਅਲਪੱਗ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵੀਚਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਨਚਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧ ਸਾਧਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਣ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਵੀਚਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚੀ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ-ਆਧਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਧ ਸਾਧਕਾਂ ਦਾ ਨੱਚਣਾ ਟੱਪਣਾ ਹੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੱਚਣਾ ਟੱਪਣਾ ਕੋਈ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਇਹ ਆਮ ਭੇਖਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਖਾਵਣ ਰੀਝਾਵਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਨਚਦੇ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ, ਪ੍ਰਬੋਧ ਕੇ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਲਿਵ ਜੋੜ ਕੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਹੀ ਜੋਤਿ-ਰਸ-ਲਿਵ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦੇ ਜੋ ਜੀਵ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਸ-ਲੀਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਆ-ਜੰਤ ਆਵਾਗੌਣ ਵਾਲੇ ਨਾਚ ਹੀ ਨਚਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਫਲ ਨੱਚਣਾ (ਜੀਉਣਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਂਵਦੇ ਹਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੋਈ ਸੱਚੇ ਭਗਤ ਤੇ ਤੱਤ ਗਿਆਨੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ, ਨਾਮ-ਰੰਗੀ-ਹੁਕਮ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਦਰ ਨੱਚਣ ਟੱਪਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਆਤਮ-ਰੰਗ ਮਾਨਣ ਤੋਂ ਹੈ। ਆਤਮ-ਰੰਗੀ, ਜੋਤਿ-ਰੰਗੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਜਦੋਂ ਅਨੰਦ-ਰਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਭੀ ਸਹਜ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮੇਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਸਨਕ ਸਨੰਦਨ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ ਸੇਵਹਿ ਅਨਦਿਨੁ ਜਪਤ ਰਹਹਿ ਬਨਵਾਰੀ ॥

ਸਰਣਾਗਤਿ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਜਨ ਆਏ ਤਿਨ ਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ ॥੨॥ (॥੮॥੧॥੭॥)

(ਗੂਜਰੀ ਮ: ੪ ਘਰੁ ੨, ਪੰਨਾ: ੫੦੭)

ਇਸ ਦੋ-ਤੁਕੀ ਵਾਕ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੁਚੇ ਗੁਰਵਾਕ ਅੰਦਰ ਜੋ ਭਾਵ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਆਨੰਦ-ਰਸ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਘੁੱਥੇ ਸਨਕ ਸਨੰਦਨ ਨਾਰਦ ਮੁਨ ਬਥੇਰੇ ਆਨਮਤੀ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨ ਆਪ-ਹੁਦਰੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪੋਂ ਹੀ ਚਿਤਵੇ ਜਪ ਤਪ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਪਣ ਦਾ ਤਰਲਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਸਾਰਖੇ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਪਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਸਰਨੀ ਆਏ ਹਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਰਬੱਤ ਵਰਤ ਰਹੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ ਹੈ (ਲਾਜ ਰਖ ਲਈ ਹੈ)।

ਅੰਤਰੁ ਮਲਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਹੀ ਕੀਨਾ ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਉਦਾਸੀ ॥

ਹਿਰਦੈ ਕਮਲੁ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਚੀਨ੍ਹਾ ਕਾਹੇ ਭਇਆ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥੧॥

ਭਰਮੇ ਭੂਲੀ ਰੇ ਜੈ ਚੰਦਾ ॥

ਨਹੀ ਨਹੀ ਚੀਨ੍ਹਿਆ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਘਰਿ ਘਰਿ ਖਾਇਆ ਪਿੰਡੁ ਬਧਾਇਆ ਖਿੰਥਾ ਮੁੰਦਾ ਮਾਇਆ ॥

ਭੂਮਿ ਮਸਾਣ ਕੀ ਭਸਮ ਲਗਾਈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਤਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੨॥

ਕਾਇ ਜਪਹੁ ਰੇ ਕਾਇ ਤਪਹੁ ਰੇ ਕਾਇ ਬਿਲੋਵਹੁ ਪਾਣੀ ॥

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜਿਨ੍ਹਿ ਉਪਾਈ ਸੋ ਸਿਮਰਹੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥੩॥

ਕਾਇ ਕਮੰਡਲੁ ਕਾਪੜੀਆ ਰੇ ਅਠਸਠਿ ਕਾਇ ਫਿਰਾਹੀ ॥

ਬਦਤਿ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਸੁਨੁ ਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਣ ਬਿਨੁ ਗਾਹੁ ਕਿ ਪਾਹੀ ॥੪॥੧॥

(ਗੂਜਰੀ ਸ੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀਉ ਕੇ ਪਦੇ ਘਰੁ ੧, ਪੰਨਾ: ੫੨੫-੨੬)

ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰੇ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਉਦਾਸੀ, ਭੇਖ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਿਰਲੇਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਪਣਾ ਅੰਦਰਲਾ ਮਨ ਤਾਂ ਮਲ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਭੇਖ ਉਦਾਸੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਦੁਬਿਧਾ ਰੂਪੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰਮਲ ਮਨ ਤਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਗੁਰਮਤਿ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਅਤੁੱਟ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਕੰਵਲ ਮੂਧਿਓਂ ਸੀਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਘਟ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਜੋਤਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਈ ਤੋਂ ਹੀ ਘਟ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਚੀਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੇਖਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਨਾ ਨਿਸਫਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖਧਾਰੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਬਿਧ ਭਰਮ ਭੁੱਲੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਕੋਈ ਭੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਜਦ ਤਾਈਂ ਕਿ ਪਰਮਾਨੰਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਰਤੱਖ ਨਹੀਂ ਪੇਖਿਆ।

ਘਰ ਘਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਤੇ ਪੇਟ ਸਰੀਰ ਮੋਟਾ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਕੀ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥ-ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਗੋਦੜੀ ਰੱਖਣ ਤੇ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਾਇਕ ਭੇਖ ਹੀ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਭੂਮ ਮਸਾਣ ਦੀ ਭਸਮ ਲਗਾਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੀਖਿਆ ਲਏ ਬਾਝੋਂ, ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਕੀਤੇ ਬਾਝੋਂ ਤੱਤ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦਾ ਪਾਉਣਾ ਅਤੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖੀ, ਜਪੀਆਂ, ਤਪੀਆਂ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੇਖ਼ੀ ਕਿਰਕਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਸੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਖਸ਼ਾ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਧ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਹੇ ਸੰਨਿਆਸੀਓ, ਉਦਾਸੀਓ, ਭੇਖਧਾਰੀਓ) ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜਪ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਾਹਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਨਿਰਾ ਨੀਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਰਿੜਕਦੇ ਹੋ? "**ਕਾਇ ਜਪਹੁ ਰੇ ਕਾਇ ਤਪਹੁ ਰੇ ਕਾਇ ਬਿਲੋਵਹੁ ਪਾਣੀ ॥**" ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਲਖ ਚੁਰਾਸੀ ਜੂਨ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਮੰਡਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਸ ਖ਼ਾਤਰ ਭਗਵੇ ਭੇਸ ਕਰਕੇ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਅਠਸਠ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਵਰੋਸਾਏ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਭਗਤ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀਓ! ਜ਼ਰਾ ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ! ਜੇ ਕਣ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਾਹ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਭਾਵ, ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਤੱਤ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ।

ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਉਥੇ ਦੁਨੀਆ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਦੁਨੀਆ, ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਉਥੇ ਸਤਿਨਾਮ; ਉਥੇ ਕੀਰਤਨ; ਉਥੇ 'ਸੋਦਰੁ' ਦੇ ਅਲਾਪ, ਉਥੇ 'ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ', ਉਥੇ 'ਆਰਤੀ', ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੂਜਾ, ਪਿਆਰ, ਠੰਢਕ, ਰਸ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਰਸ਼ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਐਸੀ ਹੈ; ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ ਇਥੇ ਉਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆਪਾ ਵਾਰਨਾ, ਅਨੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬਿਹੰਗਮ ਹੋ ਵਿਚਰਨਾ ਸਾਡਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣਾ, ਨਾਮ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਝੂੰਮਣਾ, ਇਹ ਬਾਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਰੀਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਰਾਹ ਟੁਰਿਆ, ਉਸ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ, ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ। ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ; ਇਹ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਆਓ, ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਾਰਵਾਂ ਤੋਰੀਏ। ਚਲੋ ਚੱਲੀਏ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ 'ਜੀ ਆਇਆਂ' ਕਹੀਏ।

੧. ਫ਼ਕੀਰ

ਫ਼ਕੀਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੁਥਾਜ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪੱਲਿਉਂ ਸੱਖਣਾ ਹੋਵੇ। ਫ਼ਕੀਰ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਚੰਦ ਰੋਜ਼ਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਫ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਉਚੀ ਉਠ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਫ਼ਕੀਰ ਅਨੰਤ ਤੇ ਅਗੰਮ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੇ-ਨਿਸ਼ਾਨ, ਬੇਨਾਮ, ਅਰੂਪ, ਬੇਅੰਤਤਾਈ ਵਿਚ ਲਟਕਦਾ, ਲਿਸ਼ਕਦਾ, ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਧਰੂਅ ਹੈ। ਇਹ ਦਿੱਸਦਾ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਪਰ ਇਹਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗੂ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਆਲਮਗੀਰ ਜਿਹੀ ਜਿੰਦ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਨੂੰ ਨਿਰਜਿੰਦ ਜਿਹੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਪਰ ਜਾਦੂ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫ਼ਕੀਰ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕਿਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਮਾ ਭਿਗੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਹ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਉਤੇ ਕਿਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਰਖਵਾਂਦਾ। ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਨਾਹੱਕ ਲੜਾਈ ਕੇਵਲ ਇਸ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਰੰਗੀ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਫ਼ੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਏ ਤਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੰਡੇ ਚੁਭਾਏ ਤਦ ਚੁੱਪ। ਜਿਵੇਂ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤਿਵੇਂ ਕੁਛ ਭੀ ਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਫ਼ਕੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਕਦੀ ਇਹ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਬੋਲ ਪਿਆ, ਤਦ ਇਹਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਸੂਲ ਪਰ ਚਾੜ੍ਹਿਆ, ਖੱਲਾਂ ਉਤਾਰੀਆਂ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ 'ਅਕਲੀ ਧਰਮ' ਤੇ ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ 'ਪ੍ਰੀਤ ਮਜ਼ਹਬ' ਸਦਾ ਅੱਗ ਤੇ ਜਲ ਵਾਂਗੂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਵੇਰੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਫ਼ਕੀਰ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਊਂਦਾ ਜਾਗਦਾ, ਹਾਲੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਾ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆ ਵਲ ਪਿੱਠ ਮੋੜ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਦੀ ਡਾਢੀ ਤਿੱਖੀ ਤੀਰ ਨੈਣੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਰਚਨਹਾਰ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਫ਼ਕੀਰ ਹੈ :

ਬਰਛੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਕੋਈ ਦਮ ਜੀਵੇ
ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਫ਼ਕੀਰ।

ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਕੇ ਰੀਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਲੰਘ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੋਤੇ ਹੀ ਪਾਲ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧਨ ਸਹੀ, ਅਕਲ ਸਹੀ, ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿਨ ਕਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੀ ਧੁਨ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਾਮਨੀ ਦੀ, ਕਿਸੀ ਨਾ ਕਿਸੀ ਖ਼ਬਤ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆ ਚੱਲ ਹੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਫ਼ਕੀਰ-ਦਿਲ ਲਈ ਇਹ ਖੇਡ ਸਾਹ ਘੁਟਵੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦਮ ਰੁਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਮਹਾਨ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਬਰਛੀ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕਦਮ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਫ਼ਕੀਰ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਵਿਹਾਜਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਜਿਊਂਦਾ ਜਾਗਦਾ, ਮੋਇਆ ਜਿਊਂਦਾ ਪੁਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਕਲ ਦਾ ਅੰਗ ਫ਼ਰਕੇ, ਤਦ ਏਹ ਪੁਰਖ ਇਸ ਚੇਤਨਤਾ ਥੀਂ ਡਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਹਾਇ! ਮਤੇ ਮੈਂ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਥੀਂ ਵਾਂਝਿਆ ਨਾ ਜਾਵਾਂ।

ਹੇ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲਿਓ! ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ? ਨਾ ਅੱਗੇ ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਕੁਛ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੁਣ ਕੁਛ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਵਧਾਨ ਜਾਗੋ, ਕੰਮਾਂ ਵਾਲੇ, ਚੰਗੇ ਬੀਬੇ, ਹਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ, ਧੰਧੇ ਕਰਦੇ, ਅਕਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਧਰਮੀ, ਕਰਮੀ, ਨੇਮੀ, ਪਵਿੱਤਰ, ਸ਼ੁਧ ਫ਼ਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰਾ ਅਮਲੀ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਗੜੂੰਦ, ਨਿਕੰਮਾ, ਕਿਸੀ ਕੰਮ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ, ਲਿੱਸਾ ਜਿਹਾ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਿੱਟੀ, ਕੁਝ ਬੇਹੋਸ਼ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ, ਗ਼ਰਜ਼ਾਂ ਥੀਂ ਪਰੇ ਸੁੱਤਾ, ਮੋਇਆ ਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ, ਇਸ ਥੀਂ ਤਾਂ ਚੰਨ ਦੀ ਚਾਨਣੀ, ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂਕ, ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਬੂਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਹਾਸਿਆਂ, ਸ਼ਤਰੰਜਾਂ, ਤਾਸ਼ਾਂ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਹੇਠ ਤੁਸਾਡਾ ਸਮਾਂ ਚੰਗਾ ਲੰਘੂ।

ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੇ ਸੂਲੀਆਂ ਚਾੜ੍ਹ-ਚਾੜ੍ਹ ਹਾਰੇ, ਫ਼ਕੀਰ ਆਪਣੀ ਉਸੇ ਰਸਕ ਚੁੱਪ ਵਿਚ ਝੂਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਫੇਰੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਉਹੋ ਹੀ ਗੂੰਜਦੀ ਫੇਰੀ, ਮੁੜ-ਮੁੜ ਉਹੋ ਹੀ ਗੱਲ, ਉਹੋ ਹੀ ਸਿਕ, ਦੁਖ ਦਾ ਛੰਨਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪੀ, ਪੀਓ ਨਾ ਜੀ, ਪੀਓ! ਉਹ ਅੱਗ ਦਾ ਥੰਮ੍ਹ ਖੜਾ

ਹੈ ਤੇ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭੇ ਹੋ ਹੋ ਨਾਥ ਕਹਿ ਕੇ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਬਾਲਕ ਬਣਿਆ, ਤੜਾਗੀ ਪਾਈ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਜੰਗਲ-ਜੰਗਲ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਸ਼ੇਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਨਾ ਹਾਥੀ। ਉਹ ਰਾਮ ਲੀਕ ਵਿਚ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਬਲੂੰਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ "ਜਲੇ ਹਰੀ॥ ਥਲੇ ਹਰੀ॥" ਕਰਦਾ ਗਲੀ-ਗਲੀ ਥਈਆ-ਥਈਆ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। "ਔਹ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆਲਾ ਪੀ, ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਢੋਲ ਵਜਾ-ਵਜਾ ਇਕ ਰਾਗ ਕੰਨਿਆ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।" ਕਦੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਯੂਸਫ਼ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੈ, ਵਿਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੀ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਰਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂ ਭੱਖਦਾ, ਉਹ ਮਹਿਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਦਰ-ਦਰ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਖ਼ੈਰ ਪਾਵੋ ਵੇ-ਸਾਈਂ ਖੜੇ ਹਨ। ਕਦੀਂ ਸਿਕੰਦਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪਰ ਖੜਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਜੁਆਬ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਕਦੀਂ ਇਕ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਮਗਰ ਰੋਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰੁੱਖੀ ਨਾ ਖਾਈਓ! ਨਾਥ; ਕਦੀਂ ਸਿਰ ਹੇਠ ਹੈ ਅਰ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਦੀਂ ਬਸੰਤੀ ਲਿਬਾਸ ਸਜਾਏ, ਦਸਤਾਰੇ ਸਜੇ, ਕਛਹਿਰੇ ਪਹਿਨੇ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਲਟਕਾਏ ਯਾਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸੂਰਬੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਦੀਂ ਗ੍ਰਿਹੀ ਹੋ ਯਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਹੁਟੀ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਸੇਵਾ ਨਿਬਾਹੀ। ਧੰਨ ਧੰਨ ਲੋਈ ਤੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਬੀਰ ਅਰਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਹੋਈ। ਔਖ ਦੇਖੋ ਨਾ! ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਆਯਾ ੫੦/- ਥੀਂ ਕੰਨਯਾ ਵਿਕ ਗਈ। ਵਹੁਟੀ ਦੂਜੇ ੫੦/- ਰੁਪਏ ਥੀਂ ਵਿਕ ਗਈ। ਆਪ ਲਕੜਹਾਰਾ ਬਣਿਆ। ਰੋਟੀ ਲੰਗਰੋਂ ਖਾਧੀ ਤਾਂ ਵੀ ਕੂੜਾ, ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਵੀ ਕੂੜਾ, ਆਖ਼ਰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਢਹਿ ਕੇ ਅਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਚਮਕਿਆ। ਇਕ ਗ੍ਰਿਹੀ ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਹੋਇਆ ਮੁੜ ਆਏ। ਸਾਰੇ ਚਾਲ੍ਹੀ ਕਟੀਕੇ ਮੋਏ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਇਆ। ਵਾਹ! ਵਾਹ! ਕਦੀ ਕੋਈ ਤੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਰੰਗ। ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਦੀ ਠੱਗੀ ਸਾਡੀਆਂ ਭਗਤੀਆਂ ਥੀਂ ਵਧੀਕ ਮੁੱਲ ਪਾ ਗਈ। ਕੌਡੇ ਦਾ ਰਾਕਸ਼ਪੁਣਾ ਸਾਡੇ ਸਿਖਪੁਣੇ ਥੀਂ ਤੇ ਸਾਧਪੁਣੇ ਥੀਂ ਵਡਮੁੱਲਾ ਹੋਇਆ। ਵੱਸਦਿਆਂ ਨਗਰਾਂ ਥੀਂ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੱਧ ਪਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨਾਂ ਥੀਂ ਮੱਕੇ ਦੇ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਖਣ ਵਾਲਿਓ! ਇਹ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ, ਇਹ ਕਦੀਂ ਨਾ ਜਾਣਨਾ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਹਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਜੀਬ ਤੇ ਸਮਝ ਥੀਂ ਪਰ੍ਹੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਦੇਖਿਆ ਜੇ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਸੁਨਾਣ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੱਤੇ ਕੜਾਹੇ ਠੰਢਾਣ ਵਾਲਾ, ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦਾ 'ਸ਼ਾਇਰ' ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਅਬੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਕਾਅਬਾ ਹੈ, ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਨੈਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ 'ਫ਼ਕੀਰਾਂ' ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਇਹ ਬੜੀ ਓਪਰੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਨਦਰ ਮੌਤ ਤੇ ਜੀਵਨ ਹੈ।

ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਭਾਗ ਵੱਧ ਨਿਕਲੇ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵੱਸਦੀ ਸੀ। ਇਹੋ ਰੌਲੇ ਸਨ, ਇਹੋ ਮਜ਼ਹਬੀ ਅਹੰਕਾਰ ਸ਼ਰਾਅ ਸ਼ਰੀਅਤ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਪਰ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਟੁਰ ਕੇ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਹ ਕੌਣ ਸੀ? ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਹਾਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੀ ਚੁੱਪ ਅਸਗਾਹ, ਅਗੰਮ, ਹਕੀਕਤ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਾ ਕੇ ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦੇਣ ਆਈ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਬਲ ਹੋਈ ਢੂੰਡਦੀ ਡਿੱਠੀ।

੨. ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ

ਅੱਜ ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਫੇਰਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਰੂਹ ਦੀ ਜਿੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਤ ਹੈ।

ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਖਣ ਵਾਲਿਓ! ਇਹ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ, ਇਹ ਕਦੀਂ ਨਾ ਜਾਣਨਾ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਹਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਜੀਬ ਤੇ ਸਮਝ ਥੀਂ ਪਰ੍ਹੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਦੇਖਿਆ ਜੇ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਸੁਨਾਣ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੱਤੇ ਕੜਾਹੇ ਠੰਢਾਣ ਵਾਲਾ, ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦਾ 'ਸ਼ਾਇਰ' ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਅਬੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਕਾਅਬਾ ਹੈ, ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਨੈਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ 'ਫ਼ਕੀਰਾਂ' ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਇਹ ਬੜੀ ਓਪਰੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਨਦਰ ਮੌਤ ਤੇ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਰਦ ਭਰਿਆ ਸੁਖ ਹੈ। ਜੋ ਇਸਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਕਿਸੀ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਕਿਸੇ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਮਰੇ, ਤਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੀਵੇ। ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਹਦੇ ਅਖਵਾਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਹਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਹਾਂ ਜੀ, ਉਸਦੇ ਖ਼ੂਨ ਥੀਂ ਜੰਮਣ ਨਾਲ ਵੀ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਾ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਹਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਿਥੇ? ਨਿਰੇ ਬਾਣੇ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਣਾ। ਨਿਰੇ ਲਫ਼ਜ਼ੀ ਲਾਡਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰਾਂ ਦੇ ਗੁਮਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਛਾਤੀ ਉਭਾਰਨੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਝਾਣਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ 'ਤੇ ਰੀਝਿਆ ਸੀ।

ਉਹ ਤੁਸਾਡੀਆਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਉਪਰ ਕਦ ਰੀਝਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਤਾਂ, ਜੇ ਉਸਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਦੀਆਂ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਵੱਲ ਤੱਕੇ-ਤੱਕੇ, ਨਾ ਤੱਕੇ ਨਾ ਤੱਕੇ। ਜਿਸਦਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਜਿਊਂਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤੁੜਾ ਕੇ ਇਕ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਹਾਰ ਘੜਾਇਆ ਹੋਵੇ; ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ, ਸੋਚਾਂ, ਮਤਲਬ, ਆਦਰਸ਼, ਕਰਮ, ਖ਼ਿਆਲ, ਰਾਵਾਂ, ਮੱਤ, ਮਤਾਂਤਰ, ਅਕਲਾਂ, ਨਕਲਾਂ ਸਭ ਜਦ ਤਕ ਬਸੰਤਰ ਵਿਚ ਨਾ ਫੂਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ, ਤਦ ਤਕ ਅੰਦਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਚਾਨਣ ਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਰਨ ਦਿਲ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਚਾਨਣ ਥੀਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋਏ, ਤਦ ਜਿਹੇ ਹੋਏ, ਜਿਹੇ ਨਾ ਹੋਏ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ! ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਫ਼ਕੀਰ ਕੌਮ ਕਰਕੇ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਫ਼ਕੀਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਤੋਂ ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਬੱਚਾ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਫ਼ਕੀਰ ਹੋਣਾ

ਲੋੜੀਏ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਕੀ? ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਥੀਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਪਰਮ ਕਰਮ ਸ਼ਰਮ ਸ਼ਰਾਅ ਕੀ?

ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ! ਐਹ ਦੇਖੋ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਤੁਸਾਡੀ ਤਲਵੰਡੀ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਗਿਆ ਜੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ, ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ, ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੇ ਮਹਿਲ ਅੰਦਰ, ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ, ਕੌਡੇ ਦੀ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ, ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਕੋਲ ਜਾ ਬੈਠਾ ਜੇ। ਮਨਾਓ! ਜੇ ਮੰਨਦਾ ਜੇ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ, ਤੁਸਾਡਾ ਵਤਨੀ ਮਾਣ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਧਰਤੀ ਸਾਰੀ ਛੱਡ ਗਿਆ ਜੇ! ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਾ ਜੇ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੁਸਾਡੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਿਥੇ ਆ ਬੈਠੇ?

ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਦਿਲ 'ਫ਼ਕੀਰ-ਦਿਲ' ਬਣਾ ਦੇਈਏ, ਆਪਾ ਲੁਟਾਈਏ, ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਨੈਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸੀਏ, ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਲੇਪਣ ਦੇਵੀਏ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਬਣਾਈਏ ਤੇ ਚੁੱਪ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਉਡੀਕੀਏ; ਤਾਂ ਮਤੇ ਮੇਹਰਾਂ ਵਾਲਾ ਚੋਜੀ ਪਿਆਰਾ ਕਦੀ ਰੀਝੇ। ਇਉਂ ਉਡੀਕੋ! ਮੈਂ ਵਾਰੀ! ਇਹ ਉਡੀਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ, ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਲਿਆਸੀ। ਜੇ ਬੇਨਿਆਜ਼ ਆਪ-ਮੁਹਾਰਾ ਰੀਝੇ ਤਾਂ ਰੀਝੇ।

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਪਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਸਿਖ ਮਿੱਤਰ ਜੀ। ਤੂੰ ਜੀਣ ਤੇ ਜਾਗਣ ਵੱਲ ਪਿਆ ਹੈਂ, ਇਹ ਉਲਟੇ ਰਾਹ ਹਨ। ਇਹ ਫ਼ਕੀਰ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਭੀ ਕੁਝ ਚੇਤਨ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਣਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਗੜੂੰਦ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਰਸ-ਭਰੀ ਸੁਪਨਵਤ ਚੁੱਪ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਫ਼ਕੀਰੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਅਸੀਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਹੋਈਏ ਤੇ ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਗੂੰਜ ਦਾ ਕਾਂਬਾ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਇਸ ਅਡੋਲ ਦਿਲ ਦੇ ਨੈਨਾਂ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਤੱਕ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਉਸ ਤੱਕ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਕ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਉਸ ਸਿੱਕ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਉਸ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਜਿੰਦੜੀ ਦੀ ਧੜਕ ਹੋਵੇ, ਨਿੱਘ ਹੋਵੇ

ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ! ਐਹ ਦੇਖੋ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਤੁਸਾਡੀ ਤਲਵੰਡੀ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਗਿਆ ਜੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ, ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ, ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੇ ਮਹਿਲ ਅੰਦਰ, ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ, ਕੌਡੇ ਦੀ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ, ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਕੋਲ ਜਾ ਬੈਠਾ ਜੇ। ਮਨਾਓ! ਜੇ ਮੰਨਦਾ ਜੇ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ, ਤੁਸਾਡਾ ਵਤਨੀ ਮਾਣ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਧਰਤੀ ਸਾਰੀ ਛੱਡ ਗਿਆ ਜੇ! ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਾ ਜੇ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੁਸਾਡੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਿਥੇ ਆ ਬੈਠੇ? ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਦਿਲ 'ਫ਼ਕੀਰ-ਦਿਲ' ਬਣਾ ਦੇਈਏ, ਆਪਾ ਲੁਟਾਈਏ, ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਨੈਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸੀਏ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਬਣਾਈਏ ਤੇ ਚੁੱਪ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਉਡੀਕੀਏ; ਤਾਂ ਮਤੇ ਮੇਹਰਾਂ ਵਾਲਾ ਚੋਜੀ ਪਿਆਰਾ ਕਦੀ ਰੀਝੇ।

ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਵੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੱਸਦੇ ਹੀ ਰਹੇ, ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਰਹੇ, ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਂਦੇ ਹੀ ਰਹੇ, ਪਰ ਨ੍ਹਾਤੇ ਧੋਤੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਤਿਨਾਮ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਸਾਂ ਥੀਂ ਮਲਕੜੇ ਹੀ ਨਿਕਲ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜਿਆ, ਅਸੀਂ ਮਾਨ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੀ ਰਹੇ ਤੇ ਸਖਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ, 'ਭਰੇ' ਹੋਏ ਖ਼ਾਲੀ ਦੇ ਖ਼ਾਲੀ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਵੀਰ ਜੀ! ਹੁਣ ਮੁਹਾਰਾਂ ਮੋੜੋ ਜੀ। ਨੈਨਾਂ ਵਾਲੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਹਕੀਕਤ ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਅਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜੀ ਤੱਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੱਲ ਤੱਕੋ। ਸਭ ਚਤੁਰਾਈ ਇਸ ਨਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦੀ ਵੈਰਨ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬਣਾਏ ਤੇ ਸਾਜੇ ਹੋ। ਤੁਸਾਡਾ ਪਰਮ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਫੋਕੀ ਸ਼ਰਹ ਤੇ ਬਨਾਵਟ ਤੇ ਮਾਇਆਵੀ ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਤੁਸਾਡੀ ਉਚਾਈ ਦੇ ਜੋੜ ਦੇ ਨਹੀਂ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਮੂਰਤ, ਨੈਨਾਂ ਵਾਲੀ ਹਕੀਕਤ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਤੱਕੋ। ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਓ, ਸਾਹ ਲਓ, ਇਕ ਇਕ ਸਿਖ ਨਾਨਕੀ ਫ਼ਕੀਰ ਹੋਵੇ, ਅੱਜ ਤੁਸਾਡੇ ਰਚਨਹਾਰ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਆਗਮ ਹੈ।

ਹਾਂ! ਅੱਜ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨੈਨਾਂ ਦੇ ਗੰਗਾ ਜਲ ਨਾਲ ਸਿੰਚੀ ਜਾਵੇ। ਅੱਜ ਦੇਖੋ, ਤੁਸਾਡੇ ਸੁਕੇਸ਼ੀ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੁਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥੱਰਾਟ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਝੂਮ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੰਨ, ਸੂਰਜ ਭਰਾ ਹਨ। ਹਵਾਵਾਂ, ਦਰਿਆ, ਸਭ ਕੁਦਰਤ ਫ਼ਕੀਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਘੜੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਉਥੇ ਦੁਨੀਆ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਦੁਨੀਆ, ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਉਥੇ ਸਤਿਨਾਮ; ਉਥੇ ਕੀਰਤਨ; ਉਥੇ 'ਸੋਦਰੁ' ਦੇ ਅਲਾਪ, ਉਥੇ 'ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ', ਉਥੇ 'ਆਰਤੀ', ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੂਜਾ, ਪਿਆਰ, ਠੰਢਕ, ਰਸ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਰਸ਼ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਅਕਸੀਰੀ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫ਼ਕੀਰ ਦਿਲ ਖ਼ਾਕ ਹੋਏ ਸਮਾਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਐਸੀ ਹੈ; ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ ਇਥੇ ਉਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਸਿਖ ਵਾੜੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆਪਾ ਵਾਰਨਾ, ਅਨੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬਿਹੰਗਮ ਹੋ ਵਿਚਰਨਾ ਸਾਡਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਹੈ।

ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣਾ, ਨਾਮ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਝੂੰਮਣਾ, ਇਹ ਬਾਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਰੀਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਰਾਹ ਟੁਰਿਆ, ਉਸ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ, ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ। ਸਦੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਪੰਧ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਾ। ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ; ਇਹ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਆਓ, ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਾਰਵਾਂ ਤੋਰੀਏ। ਚਲੋ ਚੱਲੀਏ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ 'ਜੀ ਆਇਆਂ' ਕਹੀਏ।

ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ
ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਜੋ ਵਰਤਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣਾ, ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਬੁਝਣਾ ਬੜਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝ ਲਿਆ ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਉੱਕੀ ਹੀ ਮਿਟ ਗਈ। ਇਸ ਸੱਚੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥੨॥
(ਜਪੁਜੀ)

ਹਉਮੈ ਤਿਸੇ ਦੀ ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ਜੀਉ ॥੫॥
(**ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ** :੭੨)

"**ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥੪॥੯॥**" (**ਵਡਹੰਸੁ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ** :੫੬੦) ਵਾਲਾ ਗੁਰਵਾਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਉਮੈ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਦੋਨੋਂ ਇਕ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ਵਸ ਸਕਦੇ। ਜਿਥੇ ਨਾਉਂ ਹੈ ਉਥੇ ਹਉਮੈ ਵਸਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਹਉਮੈ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਸ ਸਕਦਾ। ਨਾਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਮਸਰ ਅਰਥ ਰਖਣ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਵ ਉਪਰ ਵਰਨਣ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਭਾਵ **"ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥"** ਜਿਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਬੁਝ ਗਈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਅਥਾਹ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬੁਝਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਿੱਝਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹਉਮੈ ਬੂਝੈ ਤਾ ਦਰੁ ਸੂਝੈ... ॥੧॥(੭)
(**ਸਲੋਕੁ ਮ. ੧, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ : ੪੬੬**)

ਨਾਮ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੱਚਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਨਾਮ ਹੀ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਰਜ਼ਾਈ ਦੀ ਸੱਚੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮੀ ਸੱਚਾ ਬੰਦਾ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ:-

ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੇ ਸੋ ਜਨੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਾਮਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥(॥੪॥੧੦॥)
(**ਬਸੰਤੁ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੧੧੭੫**)

ਨਾਮ ਨੀਸ਼ਾਨ ਰੂਪੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਜਨ ਪਰਵਾਨ ਹੈ ਜੋ ਸੱਚੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਨਾਮ-ਨੀਸ਼ਾਨੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

ਗਾਵਣੁ ਸੁਨਣੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝੈ ਸੋ ਸਾਚਿ ਸਮਾਣਾ ॥
ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵਹਿ ਤੇਰਾ ਨਾਂਉ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥੨॥(॥੪॥੨॥੨੦॥)
(**ਮਲਾਰ ਮ. ੫, ਪੰਨਾ : ੧੨੭੦**)

ਨਾਮ ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵਣਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੁਕਮ ਰਜ਼ਾਈ ਚਲਣਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ-

ਏਕੋ ਏਕੁ ਸਭੁ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝੈ ਤਾਂ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥੩॥
ਕਹਤ ਨਾਨਕੁ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥
ਆਖਣੁ ਵੇਖਣੁ ਸਭੁ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਇ ॥੪॥੨॥੧੪॥

(ਬਸੰਤ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੧੧੭੬)

ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾਂ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਤਾਂ ਸਾਚਾ ਪਾਏ ॥੪॥(॥੫॥੪॥)

(ਬਸੰਤੁ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੧੧੬੯)

ਵਾਲਾ ਗੁਰਵਾਕ ਸਾਫ਼ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਤਤੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਇਹੁ ਪਰਸਾਦੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣੈ... ॥੨॥(॥੨੪॥)

(ਮ. ੧, ਵਾਰ ਮਲਾਰ, ਪੰਨਾ : ੧੨੮੯)

ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪ ਤਤੁ ਪਛਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ (ਪਰਸਾਦਿ) ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਇਹ ਤੱਤ ਹੁਕਮੀ ਨਾਮ ਬੁਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ, ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੀ ਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਏਜ਼ਦੀ (ਅਕਾਲੀ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ "ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨ" (ਜਪੁਜੀ, ਪਉੜੀ ੧੬) ਪਿਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕਲਾ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਐਰਾ ਗ਼ੈਰਾ ਸੰਤ ਸਾਧ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਅਕੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਕਿਸ ਨੋ ਕਰਤਾ ਦੇਇ ॥
ਹੁਕਮਿ ਰਹਾਏ ਆਪਣੈ ਮੂਰਖੁ ਆਪੁ ਗਣੇਇ ॥੧॥ (॥੧੦॥)

(ਸਲੋਕ ਮ. ੧, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ, ਪੰਨਾ : ੧੨੪੧)

ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਤਾਣ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਦਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਣਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। "ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ਸੁ ਏਕੋ ਜਾਨੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥੩॥(॥੪॥੩॥)" (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ : ੧੩੫੦) ਵਾਲਾ ਗੁਰਵਾਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣਹਾਰਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਜਨ ਹੀ ਸੱਚੜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣਹਾਰਾ ਹੈ "**ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਖਸਮ ਕਾ ਤਾ ਸਚੁ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥੧॥(॥੧੮॥)**" **(ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ, ਸਲੋਕ ਮ. ੪, ਪੰਨਾ : ੧੨੪੪)** ਗੁਰਵਾਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚੇ ਖਸਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤਾਂਤੇ ਹੁਕਮ ਪਛਾਨਣਾ ਹੁਕਮ-ਰਜ਼ਾਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੈ- "**ਹੁਕਮੁ ਕਰਿ ਕੀਨੇ ਨਿਹਾਲ ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਭਇਆ ਦਇਆਲੁ ॥੧॥ (॥੪॥੪॥੧੭॥)** " **(ਬਸੰਤੁ ਮ. ੫, ਪੰਨਾ :੧੧੮੪)** ਅਤੇ "**ਹੁਕਮੇ ਹੋਆ ਹੁਕਮੇ ਵਰਤਾਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ (॥੪॥੩॥)**" **(ਭੈਰਉ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੧੧੨੮)** ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਪੱਸ਼ਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਕਮੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਕਰਿ ਵੇਖਦਾ ਵਿਗਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੁ ਸਾਜਿ ਹੁਕਮੈ ਵਿਚਿ ਰਖੈ ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਵੇਖੈ ॥
ਨਾਨਕ ਅਗਹੁ ਹਉਮੈ ਤੁਟੈ ਤਾਂ ਕੋ ਲਿਖੀਐ ਲੇਖੈ ॥੧॥(॥੧੬॥)

(ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ, ਸਲੋਕ ਮ. ੨, ਪੰਨਾ : ੧੨੪੩)

ਗੁਰਵਾਕ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦੀ ਅਤੇ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਉਸੇ ਦੀ ਲੇਖੇ ਲਗਦੀ ਹੈ। "**ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਸਬਦੇ ਖੋਈ ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਸੋਈ ॥੬॥(॥੮॥੧॥)** " **(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਅਸਟ: ਮ.੧ , ਪੰਨਾ : ੧੩੪੨)** ਵਾਲਾ ਗੁਰਵਾਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। "**ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਧਾਵਤੁ ਰਾਖੈ ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ ॥੪॥(॥੮॥੨॥)** **(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਅਸਟ: ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੧੩੪੨)** ਵਾਲਾ ਗੁਰਵਾਕ ਭੀ ਏਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ॥" ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਇਉਂ ਗੁਰਵਾਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ:-

ਹਉਮੈ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਹੈ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਜਮਕਾਲਿ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨ ਵਿਛੁੜਹਿ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਸੰਮ੍ਹਾਲਿ ॥੨॥(॥੪॥੩॥)

(ਮਲਾਰ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੧੨੫੮)

"ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਮੀਠਾ ਜਗਿ ਨਿਰਮਲ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਪਾਈਐ ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਹੋਈ ॥੫॥੪॥"

(ਮਲਾਰ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ: ੧੨੫੯)

ਵਾਲਾ ਗੁਰਵਾਕ ਸਾਫ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਕੇਵਲ ਹੁਕਮ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਿਠ-ਰਸ ਭਰਿਆ ਸੱਚੜਾ ਅਹਿਲਾਦ ਹੈ, ਜੋ ਜਪਣਹਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਸੱਚੜੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਜਨ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚੜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸੱਚੜੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਸੱਚੜੀਆਂ ਅਭਿਆਸ-ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਲੀਨਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਧਾਰਨੀ ਤੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਤਾਂਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਰੰਚਕ ਭੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਤਿਅੰਤ ਖਰਾ ਭਾਰਾ ਹੈ; ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੁ ਤੇਰਾ ਖਰਾ ਭਾਰਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ.... ॥੯॥

(ਆਸਾ ਮ. ੩ ਛੰਤ ਘਰ ੩, ਪੰਨਾ : ੪੪੧)

ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਮੰਨਣਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸੱਚੜਾ ਹੁਕਮ ਮਨਾਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਸ਼ਬਦ ਵਸਾਇਆ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੁ ਜਿਨਾ ਨੋ ਮਨਾਇਆ ॥ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਵਸਾਇਆ ॥
ਸਹੀਆ ਸੇ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਿਨ ਸਹ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ਜੀਉ ॥੯॥

(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੭੨)

ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸੋਈ ਹੁਕਮ ਉਸ ਦਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਰੰਚਕ ਵੀ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੁ ਸੋਈ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ਹੋਰੁ ਆਖਣੁ ਬਹੁਤੁ ਅਪਾਰੁ... ॥੪॥(॥੪॥੭॥)

(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੧੭)

ਹਰੇਕ ਜੀਅ ਜੰਤ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੁ ਸਾਜਿ ਹੁਕਮੈ ਵਿਚਿ ਰਖੈ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਆਪਿ ॥੨॥(॥੧੫॥)

(ਮ. ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ, ਪੰਨਾ : ੧੪੫)

ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮੁ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਸਵਾਰਦਾ ਉਬਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਰਨ ਉਬਾਰਨ ਵਿਚ ਚਸਾ ਮਾਤਰ ਭੀ ਢਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਯਥਾ:-

ਹੁਕਮਿ ਸਵਾਰੇ ਆਪਣੈ ਚਸਾ ਨ ਢਿਲ ਕਰੇਇ ॥੬॥ (॥੭॥੧॥)

(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ. ੧, ਅਸ਼ਟ:, ਪੰਨਾ :੫੩)

ਹੁਕਮ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਨਾਮ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹੁਕਮੇ ਸਚਿ ਸਮਾਉ ॥੫॥ (॥੮॥੩॥੨੦॥)

(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੬੬)

ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਖੇਡ ਇਕੋ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਦਰ ਇਕੋ ਹੀ ਅਰਥ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਫਿਰਾਉ...॥੫॥ (ਪੰਨਾ :੬੬)

ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਉਹ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਸੱਟਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚੁਰਾਸੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਭੌਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਜਨ ਆਪਣੇ ਖਸਮ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਖਸਮ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪੀ ਖਸਮ ਕਾ ਕਿਸੈ ਵਡਾਈ ਦੇਇ ॥੪॥੧॥੧੮॥

(ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣਿ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ :੧੫੭)

ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਜਪਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਜਨ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਹਰਿ-ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਰਦੀਖਿਆ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਵਖਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ:-

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਸੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਵਖਾਣੈ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਾਮਿ ਨੀਸਾਣੈ...॥੩॥(॥੮॥੧॥)

(ਮਾਝ ਅਸਟ: ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੧੦੯)

ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਜਪ-ਨੀਸਾਣ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਓਂ ਮਿਲੀ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਪਛਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਖੇਡ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ, ਸੇਵਕਾਂ, ਨਾਮ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸੱਚਾ ਨਾਮ' ਰੂਪੀ 'ਹੁਕਮੁ' ਦੇ ਬੁਝਣ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਮਗਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਨਿ ਆਈ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਈ ॥੪॥(॥੨੨॥)

(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ.੫, ਪੰਨਾ :੨੯੨)

ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਹੀ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

"ਹੁਕਮ ਮੇਲੇ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੈ ॥ (ਗਉੜੀ ਮ. ੩ ਚਉਪਦੇ, ਪੰਨਾ :੧੫੭)

ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਮਈ ਗੁਰਦੀਖਿਆ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੇ ਵਰਤੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਹੁਕਮੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਵਣਿਆ ॥੪॥(॥੮॥੧੫॥੧੬॥)

(ਮਾਝ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੧੧੮)

ਜਦੋਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੱਚੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੀ ਹੋਇ ਨਿਬੇੜੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਸੀ ਜੀਉ...॥੨॥ (॥੫॥੨॥)

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ. ੧ ਛੰਤ, ਪੰਨਾ : ੬੮੮)

ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਕਰਾਇੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਪਾਸੋਂ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੇ ਕਾਰ ਕਰਾਇਦਾ ਦੂਜਾ ਕਿਸੁ ਕਹੀਐ ਭਾਈ ॥੨॥(॥੮॥੧੦॥੩੨॥)

(ਆਸਾ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੪੨੭)

ਹੁਕਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨ ਕੇ ਹੀ ਸੱਚਾ ਗੁਰਮੰਤਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਪਛਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਦਵਾਰਾ ਗੁਰਮੰਤਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਜਨ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਮਾਣ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਣ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਸਿਰੋਪਾਉ ਪਹਿਨ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਅੰਦਰ ਪਹਿਨਿਆ ਪਚਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੀਐ ਪਿਆਰੇ ਦਰਗਹ ਪੈਧਾ ਜਾਇ ॥੫॥(॥੮॥੩॥)

(ਸੋਰਠਿ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੬੩੬)

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ-ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਵਾਕ ਅੰਦਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਯਥਾ:-

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ...॥੫॥(॥੧੬॥)

(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ. ੫, ਪੰਨਾ : ੨੮੪)

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਭੀ ਇਸੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵਰਨਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਯਥਾ:-

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ ॥
ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ...॥੨॥

(ਜਪੁਜੀ, ਪੰਨਾ : ੧)

ਅਤੇ-

ਹੁਕਮੇ ਧਾਰਿ ਅਧਰ ਰਹਾਵੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਉਪਜੈ ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥
ਹੁਕਮੇ ਊਚ ਨੀਚ ਬਿਉਹਾਰ ॥ ਹੁਕਮੇ ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਪਰਕਾਰ ॥੧॥(॥੧੧॥)

(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ. ੫, ਪੰਨਾ :੨੭੭)

ਅਤੇ-

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥੨॥

(ਜਪੁਜੀ)

ਦਾ ਭਾਵ ਵੀ ਸੋਈ ਹੈ ਜੋ ਉਪਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੀ ਸਭੇ ਊਪਜਹਿ ਹੁਕਮੀ ਕਾਰ ਕਮਾਹਿ ॥
ਹੁਕਮੀ ਕਾਲੈ ਵਸਿ ਹੈ ਹੁਕਮੀ ਸਾਚਿ ਸਮਾਹਿ...॥੮॥੪॥

(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੫੫)

ਸਾਫ਼ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੱਚੇ ਬੇਪਰਵਾਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੁਕਮੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਸਭ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯਥਾ:-

ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਏ ਰਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਗਸੈ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥੩॥

(ਜਪੁਜੀ, ਪੰਨਾ :੨)

ਤਾਂਤੇ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੁਕਮ-ਸੰਜੋਗਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਜਗਿਆਸੂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ, ਅਰਥਾਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਹੁਕਮ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅੰਦਰ ਹੀ ਚਲਦਾ ਰਹੇ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮਿ ਸੰਜੋਗੀ ਆਇਆ ਚਲੁ ਸਦਾ ਰਜਾਈ...॥੮॥੨੦॥

(ਆਸਾ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੪੨੧)

ਸਾਫ਼ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜੀਅਨੁ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਆ...॥(॥੨॥)

(ਪਉੜੀ, ਗੂਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ : ੫੦੯)

ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੁਕਮ-ਰਜ਼ਾਈ ਦੀ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਹਰ ਕੋਈ ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਵਰੋਸਾਏ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਸ਼ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਂਜ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਪਸਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਸਚਾ ਸਉਦਾ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਪਾਏ ॥ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਏ ॥
ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਇ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥੯ ॥
ਹੁਕਮੇ ਆਇਆ ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੈ ਦੀਸੈ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥
ਹੁਕਮੇ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ ਪਇਆਲਾ ਹੁਕਮੇ ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ ॥੧੦ ॥
ਹੁਕਮੇ ਧਰਤੀ ਧਉਲ ਸਿਰਿ ਭਾਰੰ ॥ ਹੁਕਮੇ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਗੈਣਾਰੰ ॥
ਹੁਕਮੇ ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੁਕਮੇ ਖੇਲ ਖੇਲਾਇਦਾ ॥੧੧ ॥
ਹੁਕਮੇ ਆਡਾਣੇ ਆਗਾਸੀ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜਲ ਥਲ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਵਾਸੀ ॥
ਹੁਕਮੇ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਸਦਾ ਫੁਨਿ ਹੁਕਮੇ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਇਦਾ ॥੧੨ ॥
ਹੁਕਮਿ ਉਪਾਏ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਅਗਣਤ ਅਪਾਰਾ ॥
ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸੁ ਦਰਗਹ ਪੈਝੈ ਸਾਚਿ ਮਿਲਾਇ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੩ ॥
ਹੁਕਮੇ ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਗੁਦਾਰੇ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਵੀਚਾਰੇ ॥
ਆਪਿ ਨਾਥ ਨਥੀਂ ਸਭ ਜਾ ਕੀ ਬਖਸੇ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥੧੪ ॥(॥੧੬ ॥੪ ॥੧੬ ॥)
(ਮਾਰੂ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੧੦੩੭)

ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ-ਮਈ ਸੱਚਾ ਸਉਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਜਨ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਜੋ ਗੁਰੂ ਵਰੋਸਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੈ, ਸੋ ਸੋ ਹੀ ਇਸ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸਉਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਉਹੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਮ ਮੰਨਣ ਮਈ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਹੀ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਉਣਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਥੇਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਆਵਣਾ ਜਾਵਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਾਮ ਮਈ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਚੋਟਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁਕਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਕਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਰਚਨਾ ਮਈ ਕਲਾ ਧਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਧਉਲ ਉਪਰ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸਾਜਨਾ ਸਾਜੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਉਣ ਪਾਨੀ ਤੇ ਗਗਨ ਸਾਜੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਗਗਨ ਰੂਪੀ ਆਕਾਸ਼ ਪੁਲਾੜ ਉਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ, ਸਦਾ ਲਈ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਉਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਅੰਦਰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਸੇਤੀ ਪਹਿਨਿਆ ਪਚਰਿਆ ਸੋਈ ਜਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਹੁਕਮ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਛਤੀਹ ਜੁਗਾਂ ਅੰਦਰ ਭੌਂ ਕੇ ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਰੇ ਦਾ ਕੋਰਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਹੀ ਛਤੀਹ ਜੁਗ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਧ ਸਾਧਕ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨ-ਘੜਤ ਵੀਚਾਰਾਂ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਪਏ ਧੱਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਉਪਰ ਉਸ ਦੀ ਨਦਰ ਕਰਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਜਨ ਉਪਰ ਉਹ ਨਦਰੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਐਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਯਥਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ:-

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ ਇਸ ਕੀਟ ਪ੍ਰਤਿ-
ਚੌਪਈ- ਜਬ ਪਹਿਲੇ ਹਮ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਬਨਾਈ ॥ ਦਈਤ ਰਚੇ ਦੁਸਟ ਦੁਖਦਾਈ ॥
ਤੇ ਭੁਜ ਬਲ ਬਵਰੇ ਹ੍ਵੈ ਗਏ ॥ ਪੂਜਤ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਰਹਿ ਗਏ ॥੬ ॥
ਤੇ ਹਮ ਤਮਕਿ ਤਨਕ ਮੋ ਖਾਪੇ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਠਉਰ ਦੇਵਤਾ ਥਾਪੇ ॥
ਤੇ ਭੀ ਬਲਿ ਪੂਜਾ ਉਰਝਾਏ ॥ ਆਪਨ ਹੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਹਾਏ ॥੭ ॥
ਮਹਾਦੇਵ ਅਚੁੱਤ ਕਹਾਯੋ ॥ ਬਿਸਨ ਆਪ ਹੀ ਕੋ ਠਹਿਰਾਯੋ ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਖਾਨਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨਾ ॥੮ ॥
ਤਬ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਭ ਅਸਟ ਬਨਾਏ ॥ ਸਾਖ ਨਮਿਤ ਦੇਬੇ ਠਹਿਰਾਏ ॥
ਤੇ ਕਹੈ ਕਰੋ ਹਮਾਰੀ ਪੂਜਾ ॥ ਹਮ ਬਿਨ ਅਵਰੁ ਨ ਠਾਕੁਰੁ ਦੂਜਾ ॥੯ ॥
ਪਰਮ ਤਤ ਕੋ ਜਿਨ ਨਾ ਪਛਾਨਾ ॥ ਤਿਨ ਕਰਿ ਈਸਰ ਤਿਨ ਕਹੁ ਮਾਨਾ ॥
ਕੇਤੇ ਸੂਰ ਚੰਦ ਕਉ ਮਾਨੈ ॥ ਅਗਨਿ ਹੋਤ੍ਰ ਕਈ ਪਵਨ ਪ੍ਰਮਾਨੈ ॥੧੦ ॥
ਕਿਨਹੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਹਨ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥ ਨ੍ਹਾਤ ਕਿਤੇ ਜਲ ਕਰਤ ਬਿਧਾਨਾ ॥
ਕੇਤਕ ਕਰਮ ਕਰਤ ਡਰਪਾਨਾ ॥ ਧਰਮਰਾਜ ਕੋ ਧਰਮ ਪਛਾਨਾ ॥੧੧ ॥
ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਸਾਖ ਨਮਿਤ ਠਹਰਾਏ ॥ ਤੇ ਹਿਆਂ ਆਇ ਪ੍ਰਭ ਕਹਵਾਏ ॥
ਤਾ ਕੀ ਬਾਤ ਬਿਸਰ ਜਾਤੀ ਭੀ ॥ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਪਰਤ ਸੋਭ ਭੀ ॥੧੨ ॥
ਜਬ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਨ ਤਿਨੈ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥ ਤਬ ਹਰਿ ਇਨ ਮਨੁੱਛਨ ਠਹਿਰਾਨਾ ॥
ਤੇ ਭੀ ਬਸਿ ਮਮਤਾ ਹੁਇ ਗਏ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਪਾਹਨ ਠਹਰਏ ॥੧੩ ॥
ਤਬ ਹਰਿ ਸਿੱਧ ਸਾਧ ਠਹਿਰਾਏ ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਨਹੀ ਪਾਏ ॥
ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਤ ਭਯੋ ਜਗਿ ਸਿਆਨਾ ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੋ ਪੰਥੁ ਚਲਾਨਾ ॥੧੪ ॥
ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹ ਪਾਯੋ ॥ ਬੈਰ ਬਾਦ ਅਹੰਕਾਰ ਬਢਾਯੋ ॥
ਪੇਡ ਪਾਤ ਆਪਨ ਤੇ ਜਲੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਪੰਥ ਨ ਕੋਊ ਚਲੈ ॥੧੫ ॥
ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਤਨਕ ਸਿਧ ਕੋ ਪਾਯੋ ॥ ਤਿਨਿ ਤਿਨਿ ਅਪਨਾ ਰਾਹੁ ਚਲਾਯੋ ॥
ਪਰਮੇਸਰ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥ ਮਮ ਉਚਾਰ ਤੇ ਭਯੋ ਦਿਵਾਨਾ ॥੧੬ ॥
ਪਰਮ ਤੱਤ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ ॥ ਆਪ ਆਪ ਭੀਤਰਿ ਉਰਝਾਨਾ ॥
ਤਬ ਜੇ ਜੇ ਰਿਖਰਾਜ ਬਨਾਏ ॥ ਤਿਨ ਆਪਨ ਪੁਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਚਲਾਏ ॥੧੭ ॥
ਜੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਭਏ ਅਨੁਰਾਗੀ ॥ ਤਿਨਿ ਤਿਨਿ ਕ੍ਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਤਿਆਗੀ ॥
ਜਿਨ ਮਨ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਠਹਿਰਾਯੋ ॥ ਸੋ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਰਾਹ ਨ ਆਯੋ ॥੧੮ ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਚਾਰ ਹੀ ਬੇਦ ਬਨਾਏ ॥ ਸਰਬ ਲੋਕ ਤਿਹ ਕਰਮ ਚਲਾਏ ॥
ਜਿਨ ਕੀ ਲਿਵ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਲਾਗੀ ॥ ਤੇ ਬੇਦਨ ਤੇ ਭਏ ਤਿਆਗੀ ॥੧੯ ॥
ਜਿਨ ਮਤ ਬੇਦ ਕਤੇਬਨ ਤਿਆਗੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਭਏ ਅਨੁਰਾਗੀ ॥
ਤਿਨ ਕੇ ਗੂੜ੍ਹ ਮੱਤ ਜੇ ਚਲਹੀ ॥ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਦੁਖਨ ਸੋ ਦਲ ਹੀ ॥੨੦ ॥
ਜੇ ਜੇ ਸਹਿਤ ਜਾਤਨ ਸੰਦੇਹਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਸੰਗਿ ਨ ਛੋਡਤ ਨੇਹ ॥

ਤੇਤੇ ਪਰਮ ਪੁਰੀ ਕਹ ਜਾਹੀ॥ ਤਿਨ ਹਰਿ ਸਿਉ ਅੰਤਰੁ ਕਛੁ ਨਾਹੀ॥੨੧॥
ਜੇ ਜੇ ਜੀਯ ਜਾਤਨ ਤੇ ਡਰੈ॥ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਤਜਿ ਤਿਨ ਮਗ ਪਰੈ॥
ਤੇਤੇ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਮੋ ਪਰ ਹੀ॥ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜਗ ਮੋ ਬਪੁ ਧਰ ਹੀ॥੨੨॥
ਤਬ ਹਰਿ ਬਹੁਰ ਦੱਤ ਉਪਜਾਇਓ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਅਪਨਾ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਓ॥
ਕਰ ਮੋ ਨਖ ਸਿਰ ਜਟਾਂ ਸਵਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰੀ॥੨੩॥
ਪੁਨਿ ਹਰਿ ਗੋਰਖ ਕੋ ਉਪਰਾਜਾ॥ ਸਿਖ ਕਰੇ ਤਿਨਹੂੰ ਵਡ ਰਾਜਾ॥
ਸ੍ਰਵਨ ਫਾਰਿ ਮੁਦ੍ਰਾ ਦੁਐ ਡਾਰੀ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰੀਤਿ ਨ ਬਿਚਾਰੀ॥੨੪॥
ਪੁਨਿ ਹਰਿ ਰਾਮਾਨੰਦ ਕੋ ਕਰਾ॥ ਭੇਸ ਬੈਰਾਗੀ ਕੋ ਜਿਨ ਧਰਾ॥
ਕੰਠੀ ਕੰਠਿ ਕਾਠ ਕੀ ਡਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨ ਕਛੂ ਵਿਚਾਰੀ॥੨੫॥
ਜੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਉਪਜਾਏ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ॥
ਮਹਾਦੀਨ ਤਬ ਪ੍ਰਭ ਉਪਰਾਜਾ॥ ਅਰਬ ਦੇਸ ਕੋ ਕੀਨੋ ਰਾਜਾ॥੨੬॥
ਤਿਨ ਭੀ ਏਕ ਪੰਥ ਉਪਰਾਜਾ॥ ਲਿੰਗ ਬਿਨਾ ਕੀਨੇ ਸਭ ਰਾਜਾ॥
ਸਭ ਤੇ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਯੋ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਾਹੂੰ ਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਯੋ॥੨੭॥
ਸਬ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਉਰਝਾਨਾ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ॥
(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਿਆਇ ੬)

ਇਸ ਸਮੁਚੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਵਾਕ ਦਾ ਤੱਤ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਉਪਰ ਹੀ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤੱਤ-ਵਿਵੇਚਨੀ ਖੇਡ ਤੋਂ ਘੁਥੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਪੀਰ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਔਲੀਆ ਭਟਕਦੇ ਹੀ ਗਏ। ਸੇਈ ਪਾਰ ਪਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਮੰਨਣਹਾਰੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਪਰਲੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਗੁਰਵਾਕ ਦੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਅਸਲ ਅਨੁਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਵਰੋਸਾਇ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਭ ਲੁਕਾਈ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਸਾਰ ਨੂੰ ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੇ ਸਹ ਕੇਰਾ ਹੁਕਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਏ॥
ਹੁਕਮੋ ਸੇਵੇ ਹੁਕਮੁ ਅਰਾਧੇ ਹੁਕਮੇ ਸਮੈ ਸਮਾਏ॥
ਹੁਕਮੁ ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਸੁਚ ਸੰਜਮੁ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਏ॥
ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣਿ ਜਿ ਹੁਕਮੈ ਬੁਝੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਲਿਵ ਲਾਏ॥
ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਨ ਊਪਰਿ ਤਿਨਾ ਹੁਕਮੇ ਲਏ ਮਿਲਾਏ॥੧੮॥
ਮਨਮੁਖਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੈ ਬਪੁੜੀ ਨਿਤ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥
ਵਰਤ ਨੇਮੁ ਸੁਚ ਸੰਜਮੁ ਪੂਜਾ ਪਾਖੰਡਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ...॥੧੯॥
(ਸਲੋਕ ਮ. ੪, ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਪੰਨਾ : ੧੪੨੩)

ਵਿਆਖਿਆ:- ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਸੱਚੇ ਸਹੁ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ੍ਵਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੰਨ ਕੇ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸੱਚੇ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਮੰਨ ਕੇ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿਚ ਹੀ, ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਕਮਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਦਾ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਦਮ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਇਸ ਬਿਧਿ ਸਿਮਰਦੇ ਸਿਮਰਦੇ ਹੀ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮੱਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟ ਹੁਕਮ ਹੀ ਵਰਤ ਨੇਮ ਸੁਚ ਸੰਜਮ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਨੇਮ ਸੁਚ ਸੰਜਮ ਆਦਿਕ ਅਨਮਤੀ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣਹਾਰੇ, ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣਹਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੀ ਸਦ-ਸਦੀਵੀ ਸੁਹਾਗਵੰਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਲਿਵਤਾਰ ਵਿਚ ਸੇਵੰਦੇ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੱਚੀ ਮੇਹਰ-ਨਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਲੁਕਾਈ ਇਸ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਘੁਥੀ ਹੀ ਫਿਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਅਨੁਸਾਰੀ ਆਨਮਤੀ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਮਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਖਚਤ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਤੋਂ ਵਾਂਞੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਰਮ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਰਮ ਸਾਰੇ ਆਨਮਤੀ ਕਰਮ ਹੀ ਹਨ। ਸੱਚੀ ਗੁਰਮਤਿ ਕਰਨੀ ਤੋਂ ਘੁੱਥਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮਨਮੁਖੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸੱਚੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਅਭਾਗੇ ਹਉਮੈ ਗ੍ਰਸੇ ਮਨਮੁਖੀ ਪੁਰਸ਼ ਆਨਮਤੀ ਕਰਮ ਵਰਤ ਨੇਮ ਸੁੱਚ ਸੰਜਮ ਆਦਿਕ (ਜੋ ਨਿਰੇ ਪਖੰਡ ਕਰਮ ਹਨ) ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖੀਆਂ ਦਾ ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ ਭਰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਬੁਝਣਹਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੀ ਇਸ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੇਵਲ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਤਤੁ ਪਛਾਣੈ॥ ਇਹੁ ਪਰਸਾਦੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣੈ...॥੨॥(॥੨੪॥)
(ਮ. ੧, ਵਾਰ ਮਲਾਰ, ਪੰਨਾ :੧੨੮੯)

ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਸ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਤੋਂ ਮੁਨਹਰਫ਼ (ਮੁਨਕਰ) ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ ਮੂਰਖਤਾ ਅਤੇ ਗਵਾਰਪੁਣੇ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਦਾ ਭੌਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਖੇਡ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਲਾਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਗਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਤੋਂ ਭ੍ਰਮਣ ਦੇ ਹੀ ਕਾਰੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਉਪਰ ਨਦਰਿ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ ਭਰਮ ਚੁਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਮਨਮੁਖਤਾ ਰੂਪੀ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸੱਚੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਬੁਝ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸੱਚ-ਸਾਰਤਾ ਵਿਚ ਪਛਾਨਣਹਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੁ ਕਰਹਿ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਕੇ ਸਿਫਤਿ ਭੰਡਾਰ॥੪॥੩॥
(ਬਸੰਤੁ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੧੧੬੯)
ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾਂ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ॥ ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਤਾਂ ਸਾਚਾ ਪਾਏ॥੪॥(॥੫॥੪॥)
(ਬਸੰਤੁ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੧੧੬੯)

ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਬੁਝੇ ਤੇ ਜਾਣੇ ਦੇ ਸਭ ਕੋਈ ਇਕੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਪਣੀ ਮਨ-ਮੰਨੀ ਬੂਝ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਕਫ਼ਕਾਰ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨੂੰ ਇਸ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਖੇਡ ਦੀ ਸੱਚੀ ਬੁਝਾਰਤ ਗੁਰਦਵਾਰਿਓਂ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਵਾਰਿਓਂ) ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨੂੰ ਇਹ ਸੱਚੀ ਬੁਝਾਰਤ ਰੂਪੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੰਞਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵਡਭਾਗਾ

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਬੁਝਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸੱਚੀ ਮਾਹੀਅਤ (ਅਸਲੀਅਤ) ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਮੰਨਣਹਾਰਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਏਕੋ ਏਕੁ ਸਭੁ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝੈ ਤਾਂ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥੩॥(॥੪॥੨॥੧੪॥)

(ਬਸੰਤੁ ਮ. ੩, ਪੰਨਾ : ੧੧੭੬)

ਓੜਕ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਨਿਬੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੀ ਹੋਇ ਨਿਬੇੜੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਸੀ ਜੀਉ... ॥੨॥ (॥੫॥੨॥)

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ. ੧ ਛੰਤ, ਪੰਨਾ : ੬੮੮)

ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਦਾ ਪਰਗਟ-ਪਹਾਰੇ ਜਾਪਣਾ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰੂ-ਨਦਰਾਏ-ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਤੋਂ ਘੁੱਥੀ ਲੁਕਾਈ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਹੁਕਮ ਕੇਤੜਾ ਤੇ ਕੇਵਡ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਕਾਰ ਆਪੋਂ ਕਹੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪੀ ਕੇਤੜਾ ਕਹਿ ਨ ਸਕੀਜੈ ਕਾਰ... ॥੧॥(॥੧੧॥)

(ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ, ਸਲੋਕੁ ਮ.੧, ਪੰਨਾ :੧੨੪੧)

ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਧਿਆਵਣਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨ ਸਿਰ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਸੋ ਐਸਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਮਨ ਮੇਰੇ ਜੋ ਸਭਨਾ ਉਪਰਿ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਏ ॥

(ਸਿਰੀਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਪਉੜੀ ੧੫, ਪੰਨਾ : ੮੯)

ਇਹ ਬੰਦਾ ਹੁਕਮ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ, ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦਾ ਰੁਧਾ ਹੋਇਆ, ਹੁਕਮੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖੇਡ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਜੀਵ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰਦਾ ਉਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਨਾਮ-ਭਿੰਨੜੀ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਫ਼ਜ਼ਲ (ਸਰਬੋਤਮ) ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੀ ਆਇਆ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਹੁਕਮਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ.... ॥੩॥(॥੫॥੨॥)

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ. ੧ ਛੰਤ, ਪੰਨਾ : ੬੮੮)

ਪੂਰੈ ਗੁਰੂ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੀ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਅੰਦਰ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸੱਚੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਈਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੇ ਆਵੈ ਹੁਕਮੇ ਜਾਵੈ ਹੁਕਮੇ ਰਹੈ ਸਮਾਈ ॥

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸਾਚੁ ਕਮਾਵੈ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਸਬਦੇ ਪਾਈ ॥੨੧॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੯੪੦)

ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਾਲੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਨਾਮ ਗੁਰਮੰਤਰ-ਮਈ ਦੀਖਿਆ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਪਾਈਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮੱਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਨਾਮ ਮਈ ਸੱਚੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੇ ਆਵੈ ਹੁਕਮੇ ਜਾਵੈ ॥ ਬੂਝੈ ਹੁਕਮੁ ਸੁ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥

ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਮਨ ਭਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੫॥

(ਮਾਰੂ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ : ੧੦੨੫)

ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਨਾਮ ਜਪਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਦਾਤਿ ਤਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਦਰ ਹੋਵੇ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੇ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਵੈ ਦਾਤਿ... ॥੨॥(॥੧੧॥)

(ਮ. ੫, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ, ਪੰਨਾ : ੯੬੨)

ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਾਮ ਅਰਾਧਣਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਪਾਗਣਾ ਹੈ (ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਣਾ ਹੈ)। ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਅਤੇ ਨਾਮ ਅਰਾਧਣ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਰੰਚਕ ਵੀ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨਾਮ ਜਪ ਜਪ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਨ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਾਲੀ ਹੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਂਵਦਾ ਹੈ। ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਤੱਤ ਸਾਰ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਇ ਸਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਬੈਖ਼ੀਦ ਬੰਦੇ ਸਦਾ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਪਛਾਨਣਹਾਰੇ ਉਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹਨ, ਜੋ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਮੌਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਫਲ ਕਮਾਈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਹੀ ਥਾਇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮ ਕਮਾਵਣ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਇਕ-ਮਿਕ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਕਮਾਵਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਮਨ-ਬਚਨ-ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਦਰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਕਮਾਵਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ, ਇਕੋ ਹੀ ਸਾਰ-ਗ੍ਰਾਹੀ ਅਰਥ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਨਾਮ ਅਰਾਧਣਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਾ ਲਿਆ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਸਮਾ ਲਿਆ।

ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਦੀ ਸਾਰ-ਗ੍ਰਾਹੀ ਸੇਵਾ ਲਈ, ਸਿਮਰਨ ਸੇਵਨ ਵਾਲੇ, ਸੱਚੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦੇ ਅਸਲ ਕਾਰਿੰਦੇ (ਕਾਰ ਕਮਾਵਣ ਵਾਲੇ) ਹਨ। ਸਭ ਕੁਛ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇਚਾ ਹੁਕਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਹੈ।

ਤਾਂਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਾਲੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਵ ਨਾਮ ਦੇ ਜਪਣ ਅਰਾਧਣ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ-ਕਮਾਈ ਕਰ ਲਈ ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਾਲੀ ਸੱਚੜੀ ਦਾਤਿ ਵਰ ਲਈ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ ਨਾਮ-ਨਿਧਾਨੀ ਸੱਚੜੀ ਕਾਰ-ਕਮਾਈ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ।

ਅੰਤੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਤੇ ਹੀ ਮੁਨਹੱਸਰ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਬੇੜ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਸਮੁੱਚਾ ਭਰਮ ਚੁਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਰਮ ਗੁਰੂ ਦਵਾਰਾ ਹੀ ਚੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਮੰਨ ਕੇ ਹੀ। ਗੁਰੂ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਅਕੱਥ ਕਥਾ ਨੂੰ ਕਥ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਭਰਮ ਚੁਕਾਇੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚ ਵਖਰ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਾ ਜਪਾ ਕੇ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਕਰਾਂਵਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਉਪਾਇੰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸੱਚੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨ ਨੂੰ ਜਾਇ ਸਮਾਇੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਈ ਜਨ ਹੀ ਹੁਕਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-

ਹੁਕਮੀ ਹੋਇ ਨਿਬੇੜੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਸੀ ਜੀਉ ॥

ਗੁਰੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ਅਕਥੁ ਕਹਾਏ ਸਚ ਮਹਿ ਸਾਚੁ ਸਮਾਣਾ ॥

ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਆਪਿ ਸਮਾਏ ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਾ... ॥੨॥(॥੫॥੨॥)

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ. ੧ ਛੰਤ, ਪੰਨਾ : ੬੮੮)

ਬੱਸ ਏਥੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਸਮਝਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਏਥੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਖੇਡ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਨੂੰ ਨਿਬੇੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ-ਪੰਥ: ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਨਾਮ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ

ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ*

ਜਿਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕ ਮੰਨਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਉਹ ਜੇਕਰ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਤੰਗ ਵਲਗਣਾਂ ਸਿਰਜ ਲਵੇ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਣਨ ਲਈ ਇਹ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੀ ਨਿਯਮ ਘੜੇ ਗਏ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤੇ ਹੁਣ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚਲੇ ਅਯੋਗ ਬੰਦਿਆਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਹੁਦਿਆਂ ’ਤੇ ਅਯੋਗ ਬੰਦੇ ਬੈਠੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ ਯੋਗ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਾ ਫੜਕਣ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਥੇ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕੂੜ ਦੀ ਧੁੰਦ ਨੂੰ ਚੀਰਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਇਸ ਧਰਤੀ ’ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ, ਉਦੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਕੁਰਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਏਕਤਾ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਹਮਲੇ ਬਾਰੇ ਚੇਤੰਨ ਕਰੋ; ਪਰ ਨਿਘਾਰ ਏਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋਕਾਂ ਬਣ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਚੰਬੜ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਰਨੋ ਅਸਮਰੱਥ ਸਨ। ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਨੁੱਖ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਾਕਤ ਬਖ਼ਸ਼ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ :

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਚਾਰਿ ਮਜਹਬਾਂ ਜਗ ਵਿਚਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੇ।
ਖੁਦੀ ਬਖੀਲਿ ਤਕਬਰੀ ਖਿੰਚੋਤਾਣ ਕਰੇਨਿ ਧਿਙਾਣੇ।
ਗੰਗ ਬਨਾਰਸਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਮਕਾ ਕਾਬਾ ਮੁਸਲਮਾਣੇ।
ਸੁੰਨਤਿ ਮੁਸਲਮਾਣ ਦੀ ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਹਿੰਦੂ ਲੋਭਾਣੇ।
ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਕਹਾਇਦੇ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਦੁਇ ਰਾਹ ਭੁਲਾਣੇ।
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਭੁਲਾਇਕੈ ਮੋਹੇ ਲਾਲਚ ਦੁਨੀ ਸੈਤਾਣੇ।
ਸਚੁ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿ ਗਇਆ ਖਹਿ ਮਰਦੇ ਬਾਹਮਣ ਮਉਲਾਣੇ।
ਸਿਰੋ ਨ ਮਿਟੇ ਆਵਣ ਜਾਣੇ।੨੧।
(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ, ੨੧)

ਇਸ ਖਿਚੋਤਾਣ ਵਿਚ ਜੁਟੀ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਤਲਖ਼ੀ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ, ਸੀਤਲ ਹਵਾ ਦੇ ਝੋਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ:

ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ...॥...੧॥ (॥੪॥੧॥੧੨॥)
(ਸੋਰਠਿ ਮ. ੫, ਪੰਨਾ: ੬੧੧)

ਇਸ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚਲੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ‘ਖੋਜੀਆਂ’ ਨੇ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ‘ਬਾਦੀਆਂ’ ਨੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ (ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਤ) ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਮਾਰਗ ਅਪਨਾਈ ਰੱਖਿਆ।

ਖੋਜੀਆਂ ਦਾ ਕਾਫਲਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਰਨ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸੌਂਪਿਆ। ਗੁਰਮਤਿ ਧਾਰਨੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕਾਫਲਾ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਠਨ ਰਾਹਾਂ ’ਤੇ ਤੁਰਿਆ, ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਬਾਦੀਆਂ’ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚਲੀਆਂ, ਖੁਦ ਨੂੰ ਧੁਰੋਂ ਥਾਪੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਲਈ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕਰਨੀ ਪਈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਪੰਥ ਦੇ ਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਸੀ :

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ॥
(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

ਜਿਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕ ਮੰਨਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਉਹ ਜੇਕਰ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਤੰਗ ਵਲਗਣਾਂ ਸਿਰਜ ਲਵੇ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਣਨ ਲਈ ਇਹ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੀ ਨਿਯਮ ਘੜੇ ਗਏ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤੇ ਹੁਣ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਪੰਥੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾ ਨਿਯਮ ਸੀ :

“ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੈ ਗਵਨ ਮਿਟਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਹੋ । ਤੁਹਾਡਾ ਧਾਰਮਕ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ ਹਨ। ਜਨਮ ਤੁਹਾਡਾ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤੇ ਵਾਸੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ (ਸਮੂਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ) ਧਾਰਮਕ ਭਰਾਤਾ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਜਨਮ, ਦੇਸ਼, ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾ ਖਿਆਲ ਤਕ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਰੋਲ ਖਾਲਸਾ ਬਣ ਗਏ ਹੋ। ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ, ਅਵਤਾਰ, ਪੈਗੰਬਰ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ।”

ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਏਕਤਾ ਦਾ ਇਹ ਮੁੱਢਲਾ ਕਦਮ ਸੀ। ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਭਰਾ-ਭਰਾ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅੱਗੋਂ ਜ਼ਾਬਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ :

੧. ਜੋ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਦਾ ਮੂੰਹ ਫਿਟਕਾਰੇ, ਸੋ ਪੱਕਾ ਤਨਖਾਹੀਆ।
੨. ਜੋ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਦੇ ਦਾਹੜੇ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਏ, ਸੋ ਪੱਕਾ ਤਨਖਾਹੀਆ।
੩. ਜੋ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਚੁਗਲੀ ਕਰੇ, ਸੋ ਪੱਕਾ ਤਨਖਾਹੀਆ।
੪. ਜੋ ਸਿੱਖ ਕੂੜ-ਸੱਚ ਆਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਏ, ਸੋ ਮਸਖਰਾ ਤਨਖਾਹੀਆ।
੫. ਜੋ ਸਿੱਖ, ਮਨਸੂਬਾ ਕਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ ਪਾਏ, ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ।

੬. ਜੋ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਦਾ ਮੰਦਾ ਹੋਵਣ ਲੱਗੇ, ਕਾਰਜ ਵਿਗੜੇ, ਦੱਸੇ ਨਹੀਂ, ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ।
੭. ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਿਬੜੇ ।
(ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ)

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਰੰਭਿਕ ਸਫਰ ਅਜਿਹੇ ਸੁਚੱਜੇ ਜ਼ਾਬਤੇ ਵਿਚ ਪਾਬੰਦ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਦੀ ਝਲਕ 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ :

"...ਹੈ ਇਨ ਮੇਂ ਇਤਫਾਕ ਮਹਾਨ ॥
ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਪੈ ਵਾਰਤ ਜਾਨ ॥"

ਪਰ ਇਹ ਸੁਹਾਵਣੇ ਦਿਨ ਸਦਾ ਨਾ ਰਹੇ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ ਵੀ ਵੇਖਣੇ ਪਏ ਜਦੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੋਂ ਜਾਨ ਵਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜਾਨ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਣੇ, ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮੂਲ ਸੋਮੇ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ ਗੰਭੀਰ ਮੱਤਭੇਦ :

ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਗੰਭੀਰ ਮੱਤਭੇਦ, ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਫੁੱਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ; ਵੈਸੇ ਮੱਤਭੇਦ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਪਰਖ ਕੇ ਸੁਲਝਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਮੱਤਭੇਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖ, ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਸੁਲਹ-ਸਫਾਈ 'ਤੇ ਨਾ ਲਿਆ ਸਕੇ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਮੱਤਭੇਦ ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਫੁੱਟ ਦੀ ਕਗਾਰ ਤੱਕ ਲੈ ਗਿਆ। ਮਸਲਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦੀ ਰਾਇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਇਥੇ ਹੀ ਡਟ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਕੇ ਵੀ, ਜੇਕਰ ਸਿੰਘ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਅਗਵਾਈ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ; ਸਗੋਂ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚਲਾ ਸਿੱਖ ਜਜ਼ਬਾ, ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਨਾ ਲੈ ਸਕਿਆ ਤੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪੈ ਗਈ।

ਇਸ ਫੁੱਟ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੰਥ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਵਾ ਸੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਬਚੇ-ਖੁਚੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ। ਪੰਥ ਵਿਚ ਫਿਰ ਏਕਤਾ ਹੋਈ। ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੇ ਝੱਖੜਾਂ ਵਿਚ ਪੰਥ ਇਕਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਜੂਝਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਈ ਸਾਕਿਆਂ ਤੇ ਘਲੂਘਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਦੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਟੁਕੜੇ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਵੰਡ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਣਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਫਤਹਿ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਲੱਗੀ। ਇਹੀ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਫੁੱਟ ਪਈ। ਹਰ ਇਕ ਮਿਸਲ ਦਾ ਮੁਖੀ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਮੰਨ ਬੈਠਾ ਤੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਹਾਕਮ; ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਖਦਾਈ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਖੜਕਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਐਸੇ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ, ਜਨਤਾ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮੂਹ ਤਾਕਤਾਂ ਨਿੱਸਲ ਹੋਈਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਖੋਜੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ :

"ਸੰਨ ੧੭੬੧ ਤੋਂ ੧੭੯੯ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਉੱਥਲ-ਪੁੱਥਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਮਰ ਗਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਨੇ ਅਜੇ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੜੀ। ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਨਾਮ-ਮਾਤਰ ਹੀ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮ ਦੇ ਹੀ ਸ਼ਾਹ ਆਲਮ ਸਨ। ਮਰਹੱਟੇ ਪਿਟੇ ਹੋਏ ਮੋਹਰੇ ਅਤੇ ਚੱਲੇ ਹੋਏ ਕਾਰਤੂਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅਫਗਾਨਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੰਨ ੧੭੭੨ ਵਿਚ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੂਰ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਸਨ। ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਜਥੇਬੰਦਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਕੜੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਕ ਸਮਕਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਖਾਨਾਜੰਗੀ ਸੀ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਰਦ ਨਾਲ ਚੀਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਗਨੀਮਤ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਟ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹੇ।"

('ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ' ਵਿਚੋਂ)

ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖੜਕਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦਾ ਰੁਖ਼ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲ ਮੋੜਨ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਫੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਅੱਜ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈ; ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਜੋ ਮਾਨਸਿਕ ਦਸ਼ਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬਾਕੀ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਸਾਮਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜਾ ਲੜਾ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ ਸਨ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਸਿੱਖ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਇਕਮੁੱਠ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਉਸ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਚੀਕ-ਚੀਕ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਦੋਂ ਸਿੱਖ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਗੁਰਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਏਨੀ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈ ਸੀ ਕਿ ਮਿਸਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤਾਕਤ ਵਜੋਂ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਗੁਰਮਤੇ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੱਕ ਚੁੱਕ ਸਕਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹੀ ਇਕੋ ਤਰੀਕਾ ਸੀ ਜੋ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਰਤਿਆ। ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਨਾ ਵਰਤਦਾ ਤਾਂ ਖੈਬਰ ਦੀਆਂ ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਚੁੰਮਣੋਂ ਵਾਂਝੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ।

ਹਾਂ, ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾਇਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਇਨਸਾਫ ਆਧਾਰਿਤ ਰਾਜ-ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ, ਪਰ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਲਗਾਮ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਪਹੁਦਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਆਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੱਟ। ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਨਾ ਤਾਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁਰਹਿਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਠੀ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਿਲਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਦੀ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਉਠੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਏ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ; ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਸਿੱਟਾ ਨਾ ਕੱਢ ਸਕੀਆਂ। ਇਹ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਉਪਰੰਤ ਅਜਿਹੀ ਭਾਰੂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਾਨਸ਼ੀਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਖਾਲੀ ਹੋਈ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਜੰਗ ਛਿੜੀ ਕਿ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਾਕਤ ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਕੇ ਗੈਰਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਤਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਖੜਕਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦਕ ਪਛਾਣ ਹੀ ਗਿਣੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਂਝੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਇਕਮੁੱਠ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਰੂਪੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ; ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਅੱਜ ਮਗਰਮੱਛ ਦੇ ਜਬਾੜੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਖ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਘਸੁੰਨ-ਮੁੱਕੀ ਹੁੰਦੇ ਆਮ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚਲੇ ਅਯੋਗ ਬੰਦਿਆਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਯੋਗ ਬੰਦੇ ਬੈਠੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਬੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਖੁਦ ਉਥੇ ਬੈਠਣਾ

ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਬੰਦੇ ਬੈਠੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ ਯੋਗ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਾ ਫੜਕਣ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਥੇ ਵੀ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਹੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਯੋਗ ਬੰਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਤੀਜੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚਲੀਆਂ ਦੋ ਯੋਗ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਵੀ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕਮੁੱਠ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਢੰਗ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣੇ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ :

੧. ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚਲੇ ਯੋਗ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਜੰਮ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਅਹੁਦੇ ਉਪਰ ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਚੋਣ ਜੇਕਰ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਮਿਆਦ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋਵੇ; ਇਹ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ ਸਗੋਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚਲੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਯੋਗ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਲਈ ਉਹ ਅਹੁਦਾ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਪਹਿਲਾ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਅਹੁਦਾ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਨਵੇਂ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬਾਡੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇ।

੨. ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਹੁਦੇ ਉਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ 'ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ' ਫੋਬੀਏ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਸ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਜੰਮੇ ਰਹਿਣਾ ਇਕ ਮਜਬੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹੇ ਕਿ ਤੇਰੇ ਆਪਣੀ ਮਿਆਦ ਵਿਚ (ਆਪਣੇ ਜੂਨੀਅਰਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵੀ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕਣਾ ਹੀ ਤੇਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਯੋਗਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩. ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਉਪਰੋਂ ਫੈਸਲਾ ਠੋਸਣ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕੇਵਲ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਹੀ ਰਵਾਇਤ ਹੋਵੇ। ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਮਤੇ ਉਪਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਨੂੰ ਵਿਚਕਾਰ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਮਤੇ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੁਧਾਈ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਮੁਖੀ ਅਥਵਾ ਲੀਡਰ ਕੋਲ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕੋਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹੇਠਲੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਰਕਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਤਰਕ-ਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

੪. ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਮੱਤਭੇਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰੀ ਉਤਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਰਾਇ ਵੀ ਬਾਕੀ ਦਸ ਰਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਭਾਰੂ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ।

ਹੁਣ ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਵਲੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਧੜ੍ਹੇਬੰਦੀ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਇਕ ਯੋਗ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਅਯੋਗ ਬੰਦੇ ਦਾਖਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਆ ਹੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ। ਜਦੋਂ ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੱਕ ਜਾ ਪੁੱਜਣ ਤਾਂ ਇਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰਨਗੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਬੁਲਾਵਾ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਬੁਲਾਵਾ ਆਏਗਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਣ, ਉਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚਲੀਆਂ ਯੋਗ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਇਕਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਨਵਾਂ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢਾਂਚਾ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਉਸਾਰਨ।

ਯੋਗ ਵਰਕਰਾਂ ਅਤੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ (ਆਪਣੀ ਫੋਕੀ ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ) ਨਵੀਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੂਲ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੂਲ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਖੁਦ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਮੂਲ ਜਥੇਬੰਦੀ, ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੋਕੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਅਧੀਨ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਧੜ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਉਹੀ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਛੜੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਪਾਣੀ ਦਾ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਧੜ੍ਹੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਆਪੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਜਿਥੇ ਮੂਲ ਜਥੇਬੰਦੀ ਖੁਦ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਇਹ ਧੜ੍ਹੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਰੂਪੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਪੱਖੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆ ਵੜਨ ਕਾਰਨ ਫੋਕੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਦੀ ਲਾਲਸਾ, ਸੰਪਰਦਾਈ ਡੇਰਿਆਂ ਦਾ ਜਾਲ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਅਮਰਵੇਲ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਗਈ। ਇਹ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਡੇਰੇ ਅੱਜ ਏਨੇ ਤਾਕਤਵਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦਕ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਅਤੀਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੀਕ ਬਣ ਬਹਿਣ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੀ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਦਬਾਅ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਰਹੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨੋਂ ਫੜ ਕੇ ਪੰਥਕ ਜ਼ਾਬਤੇ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਵੀ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਵੀ। ਪਰ ਮੰਦਭਾਗੀ ਹੋਣੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਥਕ ਢਾਂਚਾ ਉਦੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ।

ਅੱਜ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਵੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ; ਤਾਕਤਵਰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਪੰਥਕ ਜ਼ਾਬਤੇ ਹੇਠ ਲਿਆ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ; ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੱਚ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਤਾਕਤ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪੰਥਕ ਟੀਚੇ ਦੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਆਪਸੀ ਸ਼ਰੀਕੇਬਾਜੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਭੇਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚਲੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵੰਗਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ 'ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ' ਦੇ ਟੀਚੇ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਡੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣ। ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਬਣ ਬੈਠੇ ਡੇਰਿਆਂ ਅਤੇ ਧੜ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਖੋਟ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਦੀ ਰਵਾਨੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਵਰਗੀ ਅਥਾਹ ਤਾਕਤ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਬਣ ਬੈਠੇ ਧੜ੍ਹੇ ਅਥਵਾ ਡੇਰੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਟੋਭਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਆਪ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਗੇ ।

*ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ 'ਵੰਗਾਰ', ਫ਼ੋਨ : 98558-31284

ਗੁੱਗੇ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਤੇ ਬਿਬੇਕ ਦਾਨ

ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ

ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਚ ਫ਼ਰਮਾਨ ''ਪਾਨ ਸੁਪਾਰੀ ਖਾਤੀਆ ਮੁਖਿ ਬੀੜੀਆ ਲਾਈਆ ॥ (ਪੰਨਾ : ੭੨੬)'', ''ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ :੧੧੦੨)'', ''ਮਨਮੁਖ ਸੇਤੀ ਦੋਸਤੀ ਥੋੜੜਿਆ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ: ੫੮੭)'', ''ਵੇਦੀਨਾ ਕੀ ਦੋਸਤੀ ਵੇਦੀਨਾ ਕੀ ਖਾਣੁ ॥ (ਪੰਨਾ: ੭੯੦)'' ਅਤੇ ''ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ ॥੧੩ ॥ (ਪੰਨਾ: ੪੩੫)'' ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਰਫ਼ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ? ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੰਜਾਂ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੜੀਮਾਰ ਭਾਵ, 'ਹੁੱਕਾ, ਸਿਗਰਟ, ਬੀੜੀ' ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ। ਅਸੀਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਫ਼ਿਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ।

ਸਾਵਣ-ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਆਨਮਤੀ ਔਰਤਾਂ ਥਾਲ 'ਚ ਸੇਵੀਆਂ ਅਤੇ ਗੜਵੀ 'ਚ ਕੱਚੀ ਲੱਸੀ ਪਾ ਕੇ ਗੁੱਗਾ ਪੂਜਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਖੁੱਡ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਸੇਵੀਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਧੂਫ ਧੁਖਾ ਕੇ ਕੱਚੀ ਲੱਸੀ ਖੁੱਡ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, "ਹੇ ਧਰਤੀ ਵਾਲਿਆ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਦੇਈਂ"। ਜੇਕਰ ਕਿਤੇ ਧਰਤੀ ਵਾਲਾ (ਸੱਪ) ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਬੇਬੇ ਸੋਟੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਕੀੜੀ ਦੀ ਤੋਰ ਤੁਰਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ੯੦ ਦੀ ਸਪੀਡ 'ਤੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੋਈ ਦੌੜਦੀ ਹੈ। ਸੋਟੀ ਕਿਤੇ, ਐਨਕ ਕਿਤੇ ਤੇ ਚੁੰਨੀ ਕਿਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, "ਵੇ ਪੁੱਤ ਜੀਤਿਆ, ਵੇ ਮੀਤਿਆ, ਵੇ ਧਰਤੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿੱਤੇ, ਵੇ ਆਓ ਡਾਂਗਾਂ ਲੈ ਕੇ।"

ਫ਼ਿਰ ਧਰਤੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਖੂਬ ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦਾ ਵੀ ਕਹੇਗਾ, "ਅਜੇ ਹਿੱਲਦਾ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰੀ ਫੇਂਹ ਦੋ।"

ਜ਼ਰਾ ਵਿਚਾਰੋ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੇ, ਉਹਦੀ ਭਾਈ ਪੂਜਾ ਕਿਉਂ ਕਰਨੀ। ਇਹੀ ਕੁਝ ਹਾਲਾਤ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਤਿੰਨ ਨੁਕਤੇ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹਨ :

ਬਿਬੇਕ ਦਾਨ : ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋਲੋਂ 'ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾਨ' ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ 'ਚੋਂ ਬਿਬੇਕ ਮਸਾਂ ੧ ਫ਼ੀਸਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਭਲਿਓ ਲੋਕੋ, ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਰੱਖਣੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਮੰਗੀਏ ਕਿਉਂ ? ਜੇਕਰ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰੱਖਦੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਸਾਡੀ ਵੀ ਹਾਲਤ ਗੁੱਗੇ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ? ਕੀ ਇਹ ਸਾਡੀ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ 'ਚ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸੁਭਾਗੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਦਾਤ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਝਾੜਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੂਜੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਚਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਖੇ ਜੀ!, ਇਹ ਤਾਂ ਕਛਹਿਰੇ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੀ ਮੱਝ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਫ਼ਿਰ, "ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੱਝ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।" ਕੀ ਇਹ ਟਿੱਚਰਾਂ, ਧਰਤੀ ਵਾਲੇ (ਸੱਪ) ਦੀ ਸਿਰੀ ਫੇਂਹਣ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ। ਕਛਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਭਗੌੜੇ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ 'ਬ੍ਰਾਹਮਣ' ਬਣਨਾ ਕਿਤੇ ਚੰਗਾ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਂ, ਵੈਸ਼ਨੋ ਨਾਂਅ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮੀਟ-ਮਾਸ ਆਦਿ ਨਾ ਖਾਵੇ, ਬਾਕੀ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਖਾਂਦਾ-ਪੀਂਦਾ ਰਹੇ, ਉਹ ਵੈਸ਼ਨੋ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ ਗੁਣੀ-ਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਮੀਟ ਖਾਣ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਭ, ਜੋ ਕੁਝ ਹੱਥ ਆਇਆ, ਉਹ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਫ਼ਿਰ ਨਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ। ਜੇਕਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ 'ਚ ਬਿਬੇਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਫ਼ਿਰ ਕੌਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਇਆ, ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਨਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜਨਮੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਜੋ ਅਖੌਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕੁੱਛੜ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਬਿਬੇਕ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਲੇਖ ਛਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਗੁਰੇ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਛਕਦਾ ਸੀ। ਫ਼ਿਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਕਿਉਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ? ਕੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੜਾਕੇ (ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣਾ) ਕਿਉਂ ਕੱਟੇ ?

ਸੇਈ ਪਿਆਰੇ ਮੇਲ : ਅਰਦਾਸ 'ਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 'ਸੇਈ ਪਿਆਰੇ ਮੇਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਿਆਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਆਵੈ।" ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਗਰੀਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੋਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਾ, ਥਾਲੀ ਚੁੱਕੇ ਤਾਂ, 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਬੋਲੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਰੱਖੇ ਤਾਂ, 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਬੋਲੇ। ਦਾਲ (ਭਾਜੀ) ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਬੋਲੇ। ਗਿਲਾਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭਰੇ ਤਾਂ ਵੀ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਬੋਲੇ। ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ ਜਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਕਿ ਹੁਣ ਗੋਲ-ਗੱਪੇ ਜਾਂ ਜਲੇਬੀਆਂ ਵਾਲੀ ਰੇਹੜੀ ਵਾਲੇ ਨਾ ਤਾਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਚ ਫ਼ਰਮਾਨ "ਪਾਨ ਸੁਪਾਰੀ ਖਾਤੀਆ ਮੁਖਿ ਬੀੜੀਆ ਲਾਈਆ ॥ (ਪੰਨਾ : ੭੨੬)", "ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ :੧੧੦੨) ", "ਮਨਮੁਖ ਸੇਤੀ ਦੋਸਤੀ ਥੋੜੜਿਆ ਦਿਨ

ਚਾਰਿ॥ (ਪੰਨਾ: ੫੯੭)", "ਵੇਦੀਨਾ ਕੀ ਦੋਸਤੀ ਵੇਦੀਨਾ ਕੀ ਖਾਣੁ॥ (ਪੰਨਾ: ੭੯੦)" ਅਤੇ "ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ॥੧੩॥ (ਪੰਨਾ: ੪੩੫)" ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਰਫ਼ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ? ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੰਜਾਂ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੜੀਮਾਰ ਭਾਵ, 'ਹੁੱਕਾ, ਸਿਗਰਟ, ਬੀੜੀ' ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ। ਅਸੀਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਫ਼ਿਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ।

ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ : ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪੰਥ ਦਰਦੀ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਟੇਜਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਝੁਕਾਅ 'ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ' ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ, ਇਸ ਪਾਸੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਵੀ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਸੋਚੋ ਕਿ ਬਿਪਰਾਂ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਭੋਜਨ ਖਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਸੰਨ ੧੯੪੦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਕਾਫ਼ੀ ਫ਼ਸਾਦ ਹੋਏ। ਹੁਣ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਅੱਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ 'ਤੇ ਹਰੀ ਚਾਦਰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਦੀਵੇ ਬਾਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ੧੯੮੪ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ, ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਪਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਬਲਵਾਨ ਖੋਖਰ ਜਾਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਲਾਲ ਵਰਗਾ ਕਸਾਈ ਰੇਹੜੀ ਲਗਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਗੁਰਸਿਖ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਵੇਗੀ ਕਿ ਕਾਤਲਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛਕ ਲਵੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਭਾਰੇ ਭੁਈਂ ਅਕਿਰਤਘਣ ਮੰਦੀ ਹੂ ਮੰਦੇ॥੮॥" ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਐਸੇ ਅਕਿਰਤਘਣ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਕਿਉਂ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ? 'ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ' ਅਤੇ ਬਿਪਰਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਪਕਵਾਨ 'ਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਤਾਂ ਲੱਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਪਕਵਾਨ ਖਾਣ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ ਕਿ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਮੁੰਡਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬਿਪਰਾਂ ਵਰਗੇ ਬਣੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਇਥੇ ਦਾਸ ਇਕ ਆਪ ਬੀਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਗਾ, ਜੋ ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਪਰਤ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਗੱਡੀ ਰੁਕੀ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਕੇਲਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਕੀ ਗੈਰ-ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ-ਇਕ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਕੇਲਾ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਹੋਗਾ, ਇਸ ਲੀਏ ਨਹੀਂ ਖਾਇਆ।" ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਖਾ ਵੀ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਯਕੀਨ ਤਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਫ਼ਿਰ ਵੀ ਕੇਲਾ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸੋਚੋ, ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ? ਜਿਥੇ ਸਾਡਾ ਪਹਿਰਾ ਬਾਣੀ ਤੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਖਾਣੇ ਦਾ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਵੀਰੋ, ਮਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਿਕੇਗਾ, "ਜੈਸਾ ਅੰਨ ਤੈਸਾ ਹੀ ਮਨ" ਹੋਵੇਗਾ। ਫ਼ਿਰ ਅਸੀਂ ਪਤਿਤਪੁਣੇ ਬਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਕਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਦੇ ਟੈਲੀਵਿਯਨ ਨੂੰ। ਜੇਕਰ ਪਤਿਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਛਕਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵੀ ਤਾਂ ਪਤਿਤ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਅਖੇ "ਜੈਸੀ ਕੋਕੋ, ਤੈਸੇ ਕੋਕੋ ਕੇ ਬੱਚੇ।"

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪਤਿਤ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਛਕਾਂਗੇ, ਉਹ ਬੀੜ੍ਹੀਆਂ ਫ਼ੂਕੇਗਾ ਤੇ ਲੱਚਰ ਗੀਤ ਵੱਜਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਛਕਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੈਸੇਟ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਵੀ ਚੱਲਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹ ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਅਲਾਵੇਗਾ।

ਫ਼ੋਨ ਨੰਬਰ : 98558-20109

ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ

ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਫ਼ਾਂਸੀ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਫਿਰਦੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਪਹਿਲਾ ਹਫ਼ਤਾ ਜੂਨ ਚੁਰਾਸੀ ਰਹਿਣਾ ਯਾਦ ਸਾਨੂੰ।
ਤੋਪਾਂ ਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਰਬਾਦ ਸਾਨੂੰ।
ਹੋ ਗਏ ਸਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰ, ਬਹਾਨੇ ਕਈ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਫ਼ਿਰਦੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਇਕ, ਦੋ, ਤਿੰਨ ਨਵੰਬਰ, ਸੰਨ ਚੁਰਾਸੀ ਭੁੱਲਣਾ ਨਹੀਂ।
ਫੜ ਲਓ! ਮਾਰੋ ਹੋਇਆ ਸੀ ਚੌਂਪਾਸੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਨਹੀਂ।
'ਖ਼ੂਨ ਕਾ ਬਦਲਾ ਖ਼ੂਨ' ਚੁਫ਼ੇਰੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਫ਼ਿਰਦੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਨੇ।

'ਪੰਜਾਬ ਜਿਊਂਦਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂਅ 'ਤੇ', ਇਸ ਨੂੰ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਣ ਕਰੋ।
ਖੋਟੀ ਨੀਤ, ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਜੁੜਦੇ, ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਅਸਥਾਨ ਕਰੋ।

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੀ ਹੈ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਫ਼ਿਰਦੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਜਿਨ੍ਹਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਬਰਬਾਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਗ਼ਮੇ ਮਿਲਦੇ ਨੇ।
'ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ' ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਮੇ ਮਿਲਦੇ ਨੇ।
ਫੜ ਕੇ ਕੁੱਟਣ, ਇੱਜ਼ਤਾਂ ਲੁੱਟਣ, ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਫ਼ਿਰਦੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਜਿਥੇ ਵਾੜ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਵੇ, ਉਥੇ ਰਾਖੀ ਕੌਣ ਕਰੇ ?
ਬੱਚੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੇ ਮਾਰੇ, ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਮਰੇ।
ਸਾਨੂੰ 'ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘਾ' ਤਸਵੀਰ, ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਫ਼ਿਰਦੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਫ਼ਾਂਸੀ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਫ਼ਿਰਦੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਨੇ।

- ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ 'ਜਾਣੀਆਂ'

ਖੋਜ ਸਬਦ ਮੈ ਲੇਹ

ਡਾ. ਸਰਬਜੋਤ ਕੌਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 'ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ'। ਇਸੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤਮ ਛੋਹਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪੰਥ ਚਲਾਇਉ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਕਰੇ। ਅਧਿਆਤਮਕ ਮੰਜ਼ਲ ਵੱਲ ਵਧਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਫ਼ਲਸਰੂਪ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਤੁਲਿਤ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਮਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਸਿੱਖ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ, ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਜਿਸ ਦੋਹਿਰੇ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਪੰਥ ਯਾਨੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੀ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ ॥
ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ॥
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਮਿਲਬੋ ਚਹੈ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮੈ ਲੇਹ ॥

ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 'ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ'। ਇਸੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤਮ ਛੋਹਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪੰਥ ਚਲਾਇਉ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਕਰੇ।

ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਮਿਲਬੋ ਚਹੈ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮੈ ਲੇਹ ॥

ਇਕ ਗੱਲ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮਾਹਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੇਂਟਿੰਗ ਸਿੱਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਪਏਗੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮੰਜ਼ਲ ਵੱਲ ਵਧਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਫ਼ਲਸਰੂਪ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਤੁਲਿਤ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਮਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਚਿ ਆਪੁ ਰਖਿਓਨੁ ਕਰਿ ਪਰਗਟੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਸਦਾ ਮੁਕਤੁ ਹੈ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥
ਉਤਮੁ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਹੈ ਜਿਨਿ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥
ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ਪਾਇਆ ॥੬॥
(ਆਸਾ ਮ. ੧, ਅੰਗ : ੪੬੬)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ **ਭਰਮ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਤੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।**

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ਭਾਈ ਬਿਨੁ ਨਾਮੈ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥...॥੩॥ (॥੮॥੨॥)
(ਸੋਰਠਿ ਮ. ੧, ਅੰਗ : ੬੩੫)

ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ- ਗੁ ਅਤੇ ਰੂ। 'ਗੁ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਹਨੇਰਾ ਅਤੇ 'ਰੂ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੱਤਿਆ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਭਰਮ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਮਰੱਥ ਹੈ :

ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਪਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
(॥੪॥੬॥੫੭॥)
(ਆਸਾ ਮ. ੫, ਅੰਗ : ੩੮੫)

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ ਸਿਰ ਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ 'ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ' ਦਾ ਆਰੰਭ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਗੁਰ-ਪਦਵੀ ਆਪ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸ਼ੂਰ ਨੇ ਆਪ ਦਿੱਤੀ। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ੂਰ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਜੋ ਬਚਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸੀ :

ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਰ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ॥

ਆਦਿ-ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ

ਜੋ ਪਰੰਪਰਾ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸ਼ੂਰ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ੂਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਆਪ ਵਿਚ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਸੀ। ਉਸ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਨੇ ਜਦੋਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਅਖਵਾਇਆ। ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਗੁਰੂ ਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਨਾਨਕ ਸੋਧੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਹੀ ਭੇਦ ॥੪॥੧੧॥੨੪॥
(ਭੈਰਉ ਮ. ੫, ਅੰਗ : ੧੧੪੨)

ਅਥਵਾ

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ ॥...॥੧॥ (॥੪॥੬॥੮॥)
(ਗੋਂਡ ਮ. ੫, ਅੰਗ : ੮੬੪)

ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਅਭੇਦ ਹਨ -

ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਿ ਸਬਦ ਸਬਦ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈ ਨਿਰਗੁਣ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਮਝਾਵੈ ਜੀ॥
(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਅਥਵਾ

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਧਰੁ ਮੁਕਤਿ ਜਨਾਵੈਗੋ ॥੫॥ (॥੮॥੩॥)
(ਕਾਨੜਾ ਮ. ੪, ਅੰਗ : ੧੩੦੯)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥...॥੫॥ (॥੮॥੪॥)
(ਨਟ ਮ. ੪, ਅੰਗ : ੯੮੨)

ਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਰਬ-ਕਾਲ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਵਾਗਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥੧੩॥ (॥੧੪॥੧॥੨॥੧੧॥)
(ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮ. ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ, ਅੰਗ : ੭੫੯)

ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦੇਹ ਬਿਨਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਬਿਨਸ ਗਈ ਪਰ ਗੁਰ-ਜੋਤ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ

ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਈ। ਇਹੀ ਜੋਤ ਫ਼ਿਰ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਗਈ। ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਬਦਲਦੇ ਗਏ ਪਰ ਗੁਰੂ-ਜੋਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੁਗਤਿ ਸਦਾ ਇਕਸਾਰ ਰਹੀ :

ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ ॥...॥੨॥ (॥੮॥੧॥)
(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਰਾਇ ਬਲਵੰਡਿ ਤਥਾ ਸਤੈ ਡੂਮਿ ਆਖੀ, ਅੰਗ : ੯੬੬)

ਗੁਰੂ ਕੋਈ ਦੇਹਧਾਰੀ ਜਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਆਸ਼ੇ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਕੋਈ ਆਤਮਿਕ ਪੱਧਰ ਜਾਂ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਜਦੋਂ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ :

ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਚੇਲਾ ॥...॥੪੩॥ (॥੭੩॥੧॥)
(ਰਾਮਕਲੀ ਮ. ੧, ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਅੰਗ : ੯੪੨)
ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੁਆਬ ਸੀ :
ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ॥...॥੪੪॥(॥੭੩॥੧॥)
(ਰਾਮਕਲੀ ਮ. ੧, ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਅੰਗ : ੯੪੩)

ਅੰਜੀਲ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

In the beginning there was word
Word was with God,
Word was God.

ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸੀ, ਸ਼ਬਦ ਰੱਬ ਕੋਲ ਸੀ, ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਰੱਬ ਸੀ। ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਅੰਜੀਲ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਰਤੱਖ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਪਰਮਾਰਥ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ- ਆਵਾਜ਼, ਧੁਨੀ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਪਰ ਉਹ ਧੁਨੀ ਜਾਂ ਉਹ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਿੱਜ ਤਜ਼ਰਬੇ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੋਵੇ। ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਿੱਜ ਤਜ਼ਰਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ 'ਜੇਹਾ ਡਿਠਾ ਤੇਹੋ ਕਹਿਆ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ :

ਹਰਿ ਕੈ ਦਰਿ ਵਰਤਿਆ ਸੁ ਨਾਨਕਿ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥...੧॥
(ਸਲੋਕ ਮ. ੪, ਅੰਗ : ੩੧੯)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਉਹੀ ਸੁਣਾਇਆ। ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕੀ ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੇਖਿਆ :

ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ ਲਖ ਆਗਾਸਾ ਆਗਾਸ ॥...॥੨੨॥ (॥੩੮॥)
(ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ : ੫)
ਸਚ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥
ਤਿਥੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥ ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥...॥੩੭॥ (॥੩੮॥)
(ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ : ੮)

ਇਹ ਸਭ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ 'ਸਬਦ' ਹੈ। ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹੱਡੀਂ ਵਾਪਰੇ ਹਾਲਾਤ

ਦਰਜ ਹਨ। ਹੱਡੀਂ ਵਾਪਰੇ ਹਾਲਾਤ ਸੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੰਨਣਯੋਗ ਵੀ। ਸੱਚ ਦੇਸ਼, ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਵਿਚੋਂ ਸੱਚ ਉਪਜਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਸੰਤੋਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੱਚ ਸੁੱਖ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਸੱਚ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਇਸ' ਲੋਕ ਅਤੇ 'ਉਸ' ਲੋਕ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਰੂਹ ਦੀ ਦੈਵੀ ਸਾਥੀ ਬਣ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਬਾਣੀ ਧੁਰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ ਹੈ :

ਲੋਗੁ ਜਾਨੈ ਇਹੁ ਗੀਤੁ ਹੈ ਇਹੁ ਤਉ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ ॥...॥੩॥ (॥੪॥੧॥੪॥੫੫॥)

(ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ : ੩੩੫)

ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਇਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਰ 'ਤੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ 'ਸੋ ਪੁਰਖ' ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਬਿਹਬਲਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਲਈ 'ਬਿਹਬਲਤਾ ਤੋਂ ਸਹਜ' ਤੱਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਵੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਿਨਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਬਾਣੀ ਉਹ ਖੰਭ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਬਾਣੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਅਪੜਨ ਲਈ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣਾਉਣਾ ਪਏਗਾ।

ਜਿਉ ਮੰਦਰ ਕਉ ਥਾਮੈ ਥੰਮਨੁ ॥ ਤਿਉ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਨਹਿ ਅਸਥੰਮਨੁ ॥...॥੩॥ (॥੮॥੧੫॥)

(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ. ੫, ਅੰਗ : ੨੮੨)

ਬਾਣੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਰਸ ਅਤੇ ਮੰਡਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਮਹਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ, ਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਘੋਲ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਾ ਤਾਂ ਫ਼ਿਰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਕ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ :

ਪਾਠ ਕਰਹਿ ਹਮ ਨਿਤ ਗੁਰਬਾਨੀ॥ ਅਰਥ ਪਰਮਾਰਥ ਕਛੁ ਨ ਜਾਨੀ॥

ਜੋ ਮਾਰਗ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਬਤਾਇਵ॥ ਸੋ ਹਮ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਕਮਾਇਵ॥ (ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਜੁਆਬ ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਦਿਆਂਗੇ।" ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਗਏ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਘਿਉ ਵਾਲੇ ਭਾਂਡੇ ਦੀ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਠੀਕਰੀ ਪਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਔਹ ਠੀਕਰ ਚੁੱਕ ਲਿਆਉ।" ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ :

ਰਹੀ ਚਿਕਨਤਾ ਠੀਕਰ ਮਹਿ

ਤਿਉ ਬਾਣੀ ਗੁਨ ਰਹੈ ਮਨ ਮਹਿ॥ (ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਘਿਉ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਘਿਉ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਥਿੰਧਿਆਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇਗਾ, ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਏਗੀ ਹੀ। ਅਸੀਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਅਕੜੇਵੇਂ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਆਤਮਾ ਕੋਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚਲੀ ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੀ। ਸਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਪਿਆਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਝਿਮ-ਝਿਮ ਵਰਸਣ ਵਾਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿੰਜਦੀ ਨਹੀਂ। ਏਸੇ ਲਈ ਅੰਦਰੋਂ ਖੁਸ਼ਕੀ ਮਿਟਦੀ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਤਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ :

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹਮਾਰਾ ਭੋਜਨੁ ਛਤੀਹ ਪਰਕਾਰ

ਜਿਤੁ ਖਾਇਐ ਹਮ ਕਉ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਈ॥...॥੧੭॥

(ਸਲੋਕੁ ਮ. ੩, ਅੰਗ : ੫੯੩)

ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਭੋਜਨ ਛਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਡੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਦੀ ਨਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਖੀਰ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੂ ਪਈਓ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੋ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ॥

ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ॥

ਏਹ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿ ਧਾਰੋ॥

ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ ॥੧॥

(ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮ. ੫, ਅੰਗ : ੧੪੨੯)

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਰੂਪੀ ਥਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਖਾਣਾ ਪਰੋਸ ਕੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਖਾਣੇ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣੇਗਾ ਓਹੀ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਵੇਗਾ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ 'ਭੁੱਖ' (ਉਧਾਰ ਦੀ) ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਇਆ ਫ਼ਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੁੱਖ ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਮਿਟੇਗੀ ਜੋ ਇਸ ਖਾਣੇ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਈ ਵਸਤ ਇਤਨੀ ਸੁਆਦ ਹੈ ਕਿ ਤਜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦਾ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘਾਟੇ ਵੱਲ ਲਿਜਾਉਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਭਲਾ ਏਸੇ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਸੱਚ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰੀਏ, ਸੰਤੋਖੀ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਲੱਭੀਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੀਏ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਅਸਾਂ ਸੱਚ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਸੋਮਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਭਟਕੇ, ਵੇਦਾਂਤੀ ਵੀ ਬਣੇ, ਘਰ-ਬਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠੇ ਪਰ ਜਦ ਘਰ ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

"ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸੱਚ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਢੂੰਡ ਮਾਰਿਆ। ਅਸੀਂ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਰ ਸੁਹਣੀ ਵਸਤੂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਲਿਆਉਂਦੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਪੱਥਰਾਂ ਉਤੇ ਉਕੇਰੇ ਬਚਨ, ਭੋਜ ਪੱਤਰਾਂ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਉਤਮ ਵਾਕ ਬੜੇ ਬੜੇ ਖੋਜੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਪੈਗ਼ੰਬਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮੋਤੀ ਬਖਸ਼ੇ, ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ, ਅਮੋਲਕ ਭੰਡਾਰਾ, ਸੱਚੇ ਹੀਰੇ ਰਤਨਾਂ ਤੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਠ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ।"

ਸੋ ਆਉ! ਅਸੀਂ ਵੀ ਹੀਰੇ, ਜਵਾਹਰਾਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਖਾਣ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਮੋਤੀ ਚੁਣੀਏ। ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਜੋੜੀਏ।

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਲਗੋ ਮਨਿ ਮੀਠਾ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾ ਤੇ ਮੋਹਿ ਡੀਠਾ॥੩॥ (॥੪॥੩੮॥੧੦੭॥)

(ਗਉੜੀ ਮ. ੫, ਅੰਗ : ੧੮੭)

ਅਚੇਤ ਸੁਪਨਾ...

ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਸਾਧਾਂਵਾਲਾ

ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰੀ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਲਾਂਬੱਧੀ ਉਹੀ ਸਿਲੇਬਸ, ਉਹੀ ਕਿਤਾਬਾਂ... ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਰਸ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ... ਇਹੀ ਤਾਂ ਸੁਪਨਾ ਸੀ ਮੇਰਾ। ਪਰ ਇਸ ਸੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹੀ ਅੱਠ ਘੰਟਿਆਂ ਦਾ ਗ਼ੁਲਾਮ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਆਉਣੇ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਵਿਚ ਚੰਦ ਕੁ ਦਿਨ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ।

ਅੱਜ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਫੁਰਿਆ, ਸੋਚਿਆ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਉਂਝ ਹੀ ਪੁੱਛ ਬੈਠਾ ਕਿ, "ਬੱਚਿਓ! ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਪਨਾ ਕੀ ਹੈ?" ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਪਰ ਫ਼ਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ;

ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ, "ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਬਣਨਾ ਹੈ", ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਵਕੀਲ ਬਣਨਾ", ਕੋਈ ਕਹੇ ਮੈਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬਣਨਾ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਖਿੜ-ਖਿੜ ਕਰਦੇ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨੇ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਹਾਸਾ, ਇਹ ਬਚਪਨ ਛੱਡ... ਦੌੜ 'ਚ ਲੱਗਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਅਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮਤਲਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਇਹ ਡਾਕਟਰ, ਵਕੀਲ ਬਣਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵੀ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਉਧਾਰੇ ਹੀ ਮਿਲੇ ਹਨ।

ਪੂਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ੋਰ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਹੱਸ-ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕ ਬੱਚਾ ਬੋਲਿਆ, "ਜੀ ਆ ਬੋਹੜੇ ਕਾ ਜਿੰਦੂ ਤੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।"

ਬੋਹੜ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਫ਼ੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਆਪਣਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦੇ ਦਿੰਦੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਿੰਦੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਹਾਂ ਬਈ ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਕੀ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੀ ਸੁਪਨਾ ਏ?" ਜਿੰਦੂ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ, ਵੈਸੇ ਵੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਬੋਲਦਾ ਏ। ਮੇਰੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਹ ਭੋਲਾ ਜਿਹਾ ਚਿਹਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ, ਜਿੰਨਾ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਵਿਛੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ।" ਅਜੇ ਜਿੰਦੂ ਬੋਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਛੁੱਟੀ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਜਮਾਤ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸੇ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਪੱਥਰ ਹੋਇਆ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਤੋਤਾ ਰਟਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਨੇ! "ਹਾਇ ਉਹ ਰੱਬਾ" ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।
ਫ਼ੋਨ : 95173-59786

ਕੌਮਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਆਪਾਪ੍ਰਸਤੀ

ਜਿਸ ਕੌਮ ਤੇ ਕੌਮੀਅਤ ਅੰਦਰ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ-ਕਣੀ ਨਹੀਂ, ਐਸੇ ਨਿਰੇ ਰਾਜ-ਸਾਜ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵਨੇਤ ਨਾਲ ਰਾਜ-ਸਾਜ ਮਿਲ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਤ ਦੀ ਕੀ ਗਰੰਟੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਲ-ਹਵਸੀ-ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਇਮ ਸ਼ੁਦਾ ਰਾਜ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇਰਾ ਤੇ ਪਰਜਾ ਲਈ ਅਧਿਕ ਭਲੇਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਕੌਮੀਅਤ ਅੰਦਰ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਕੌਮ-ਪ੍ਰਸਤ ਆਗੂ ਕੌਂਸਲਾਂ ਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ, ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੈਂਬਰੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਖ਼ਾਤਰ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸੱਭਿਅਤਾ-ਹੀਣ ਤੇ ਇਖ਼ਲਾਕੋਂ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਲਾਲਚ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਸ਼ੀਰਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪਾਸ਼ ਪਾਸ਼ ਕਰਨ ਉਤੇ ਆ ਉਤਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਲਾ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਰਾਜਗੀਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਕੀ ਪੂਰੀਆਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਹਨ? ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆਈ ਰਾਜਗੀਰੀ ਝਬਦੇ ਹੀ ਰਾਜਗਰਦੀ ਵਿਚ ਪਲਟ ਜਾਏਗੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਕੀ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ? ਆਪਾ-ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਤੋਂ ਕੌਮਪ੍ਰਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੁਆਰਥੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਪਰਸੁਆਰਥ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਖ਼ੁਦ-ਗਰਜ਼ੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਲਤਾੜ ਕੇ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਿਕਦਾਰੀਆਂ ਤੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਤੱਕਣੀ ਕਿ ਉਹ ਕੌਮ, ਦੇਸ਼ ਯਾ ਜਨਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨਗੇ, ਨਿਰੀ ਖ਼ਾਮ ਖ਼ਿਆਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਆਪਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ। ਆਪਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਤੇ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਰਕਾਰ (ਗੌਰਮੈਂਟ) ਬਰਸਰੇ ਇਕਤਦਾਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ, ਸੁਆਰਥੀ ਉਸੇ ਦੇ ਝੋਲੀਚੁਕ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਜੋ ਸੁਆਰਥੀ ਲੋਕ ਨਿਰੀਆਂ ਮੈਂਬਰੀਆਂ ਖ਼ਾਤਰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੇ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਮਿਆਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗਣ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਕੇ ਭੀ ਕੀ ਸਵਾਰ ਸਕਣਗੇ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੁਆਰਥੀ ਚਾਲਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਵਰਾਜ ਤੇ ਕੌਮੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਇਨਸਾਨੀਅਤ, ਇਖ਼ਲਾਕ, ਅਣਖ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸਖਣੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇੱਕਠ ਦਾ ਨਾਮ ਕੌਮ ਯਾ ਕੌਮੀਅਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ ਦੇ ਭਲੇ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕੁਝ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੋਣਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਵਰਾਜ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਐਸੇ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੁਆਰਥ ਮੁਖ ਹੈ। ਸਵਰਾਜ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਅਸਲ ਆਦਰਸ਼ ਤੋਂ ਊਰਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਆਪਣਾ ਰਾਜ', 'ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜ ਅਸੀਂ ਆਪ ਕਰੀਏ।' ਰਾਜ ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਇਹ ਅਪਣੱਤ ਜੇ ਤਾਂ ਰਾਜ-ਸਾਜ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਵਿਚ ਰਹੇ, ਤਦ ਤਾਂ ਕੁਝ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਾ-ਧਾਪੀ ਵਿਚ ਖਿਚ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਵਾਲੀ ਕੌਮੀਅਤ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਸ ਉਤੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਘੁੱਥੇ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਰੀਫ਼ਾਰਮਰਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੋਕੀ ਕੂਕ-ਪੁਕਾਰ ਕੌਮੀਅਤ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਪੁਕਾਰ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਨੂੰ ਕੌਮੀਅਤ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੇਸ਼-ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

-ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ
ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

Postal Registration No.CHD/0178/2015-2017